

קונטרס

זוהיה טובי

מזווה ■ צדקה ■ הערות ברמב"ם

תשורה

מהגיגת הבר-מצוה של
הת' מנחם מענדל זילבר שי'

יום הבהיר י"א ניסן ה'תשע"ג

נלקט ונערך בעה"ת ע"י
אברהם חיים זילבר
מרום כנען, עיה"ק צפת

קונטרס

זהיר טפי

ליקוט הלכות ומנהגים

- שיש בהם משום חידוש -

ע"פ הוראות ומנהגי רבותינו נשיאינו אדמו"רי חב"ד

ובו שלשה ספרים נפתחים :

- היכר-ציר במזוזה • זמני נתינת צדקה •
הערות ותיקונים ברמב"ם לעם

נלקט ונערך בעהי"ת ע"י

אברהם חיים זילבר

מרום כנען, עיה"ק צפת

פתח דבר

לרגל חגיגת הבר-מצוה של בננו היקר **מנחם מענדל שי** – ובהמשך לקונטרס "זהיר טפ"י על הלכות ומנהגי תפילין¹ - הננו שמחים להגיש לידידינו ומכרינו שבאו להשתתף בשמחתנו לקט צנוע בענייני הלכה ומנהג - "זהיר טפ"י ח"ב - ובו שלשה ספרים נפתחים:

חלק ראשון²: בענין מנהג רבותינו לקבוע מזוזה ע"פ היכר ציר – מחקר מקיף על הנושא בספרי ההלכה ובאגרות הרבי, חילוקי-השיטות בין רבני חב"ד בציורים שונים ודברי סיכום להלכה העולים מכל הנ"ל.

חלק שני³: בענין מצוות הצדקה, מתאים לזמן הבר-מצוה – ימי ערב פסח, אשר בהם חיבה יתרה נודעת למצוות הצדקה ומנהג "מעות חיטים". ובפרטיות התמקדנו בזמני נתינת צדקה, החל מכל יום ויום ועד לזמנים מיוחדים – מיוסד ברובו על שיחות ומכתבי כ"ק אדמו"ר.

חלק שלישי⁴: הערות ותיקוני טעויות בספרי "רמב"ם לעם" (שבהם השתמש כ"ק אדמו"ר ללימוד הרמב"ם היומי), הנחוצים למשתמש בספרים אלו. והזמן גרמא: בקשר עם יום הולדת הרמב"ם החל ביום ערב פסח הבעל"ט.

כאן המקום להזכיר בספר את אבי מורי ר' **אליעזר ז"ל** שעודדני והמריצני להו"ל את הדברים שכתבתי, ושלזכרו קראתי את שם החיבור, כמאמר⁵ "**אבוך** במאי הוי זהיר טפ"י", ואכן אפשר לומר שאבא ז"ל הי' "זהיר טפ"י" במעשי חסד וצדקה, ובפרט באופן של מתן בסתר, וכן הצטרף בשנים האחרונות לתקנת הרבי בלימוד הרמב"ם ג"פ ליום (מתוך ספרי "רמב"ם לעם"). ויה"ר שיהי' הלימוד בלקט זה לעילוי נשמתו.

וזאת הברכה אשר לאמי מורתני – תבלחט"א – **מי ראשה איידל שתחי** ובעלה היקר הר' **משה צבי הלוי רובינשטיין שליט"א**, חכמי הלב ונדיבי הרוח, על העידוד והתמיכה, הייעוץ והעזרה בכל צעד ושעל עד הגיעונו הלום בחסדו ית'. יאריך השי"ת ימיהם

¹ "ל ז' מ"ח ה'תשע"ב לחגיגת הבר"מ של בננו בכורנו הת' אהרן יצחק שי'.

² חלק זה הופיע לראשונה בירחון "התמים" חוב' לו, אבל דא עקא שמסבות טכניות בלתי מובנות נשמטו אז כל ההערות ומראי מקומות ונשאר המאמר מופשט מעורו (ומאורו), ועתה הוא מודפס לראשונה במלואו.

³ חלק זה (מסעיף א עד סעיף יד) הופיע לראשונה בירחון "התמים" חוב' לב, ועתה הוספנו עוד מספר סעיפים. ובאמת הי' בדעתי לעשות ליקוט שלם על כל עניני צדקה, אלא שבינתיים הגיע לידי הספר הנפלא "אוצר מנהגים והוראות – יורה דעה" (ר"ש ביסטריצקי, היכל מנחם), ומצאתי שכבר עשו עבודה מושלמת ומקיפה בנושא זה, ומשם שאבתי את רוב הנכתב בסעיפים טו – חי.

⁴ חלק זה הופיע לראשונה בחלקו בהערות הת' ואנ"ש, ישיבת חח"ל צפת, ר"ח אדר ה'תש"ס. ועתה ניתוסף בו ריבוי תיקונים והערות בתוספת מרובה על העיקר.

⁵ שבת קיח, ב.

ושנותיהם בטוב ובנעימים וימשיכו להשפיע טוב וחסד בסביבתם ויראו רוב נחת דקדושה מכל יוצ"ח שיחיו תמיד כל הימים.

וגם לרבות חמותי אשת חיל מ' **רינה** שתחי' ובעלה כהן-איש-החסד הר' **ישראל כהן** שליט"א, העומדים לימיננו, כה יתן ה' וכה יוסיף להם אורך ימים ושנות חיים ורוב נח"ר מכל צאצאיהם עד בלי די.

ומנשים באהל תבורך זוגי מ' **דבורה לאה** שתחי' העומדת לימיני בכל עת, צופי' הליכות ביתה ולחם עצלות לא תאכל, קמו בני' ויאשרוה בעלה ויהללה: רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה, "שלי ושלכם שלה הוא".

ויה"ר שבזכות העסק במצוות מזוזה – יתוסף שמירה לכל בני' בכל מקום שהם ובפרט באה"ק - "פלטרין של מלך", ובפרט ע"י ההוספה בצדקה שמקרבת⁶ את הגאולה ומזרזת את הגאולה - נזכה בקרוב ממש לביאת משיח צדקנו יבא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים.

ידידס ומוקירס, אברהם חיים זילבר

מרום כנען, צפת עיה"ק

יום הבהיר י"א ניסן, נשיא לבני אשר, אשר "הוא יתן מעדני מלך"

שנת ה' תהא שנת עושה גדולות

קי"א שנה להולדת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו

⁶ ב"ב י, א.

חלק ראשון

זהיר טפי – היכר ציר במזוזה

פתיחה

ידועה הוראתו של כ"ק אדמו"ר לעורר ולזרז על המובא באחרונים⁷ אודות מנהגם של "אנשי מעשה" לבדוק בכל שנה ושנה (בחודש אלול) את התפילין והמזוזות שלהם, "וכדאי⁸ ונכון ביותר שכאז"א ישתדל לפרסם זה (נוסף על הקיום בעצמו) בכל מקום שידו מגעת, בכל מקום ומקום, לכל אחינו בני"י – שליטי"א".

והנה, ה"מסורה בפי חסידי חב"ד הוראה מרבתינו נשיאינו כמדומה לי עד לרבינו הזקן⁹ היא שקביעת המזוזה בפתחי הבית היא רק ע"פ היכר ציר, מלבד הפתח היוצא לחוץ (כפי שיבוארו הפרטים בזה לקמן), ומצאנו באגרת קודש¹⁰ שהרבי כותב לאחד (לאחר שכותב לו מנהגנו ע"פ היכר ציר) "ומובן שהתיקון בזה נכנס ג"כ בכלל בדיקת המזוזות".

- לכן ראיתי לנכון לפרט ולבאר ענינו של מנהג זה עד מקום שידי מגעת, היכן אזלינן בתר היכר ציר והיכן לא, בע"ה יתברך¹¹.

דין "היכר ציר" בשו"ע

א. בשו"ע הלי' מזוזה¹² פסק המחבר: "מי שחולק ביתו לשנים, ובכל חלק פתח פתוח לרה"ר, ובמחיצה החולקת יש פתח מזה לזה – במקום שעושה החור שבסף שציר הדלת סובב בו ומעמיד שם הדלתות הוא הבית ובדרך ימין שנכנסים לו קובעים אותה".

ביאור הדברים (כפי שמפרש הטי"ז): הכלל הוא, שהמזוזה צריכה להיקבע תמיד בימין הכניסה, "דרך ביאתך"¹³, ולכן, בפתח הכניסה לבית וכן בתוך הבית בכניסה לכל החדרים צריך לקבוע המזוזה תמיד בצד ימין וכן בכניסה מחדר למרפסת – אם אין ממנה יציאה לרה"ר – יש לקבוע בימין הכניסה למרפסת ואין מתחשבים בכל אלו ב"היכר ציר".

⁷ מטה אפרים או"ח סי' תקפ"א ס"י.

⁸ ספר השיחות היתשמ"ח ח"ב ע' 610. התוועדויות תשמ"ח ח"ד ע' 209.

⁹ לי' הרבי במכתבו להגרי"י ז"ל וייס בעל שו"ת מנחת יצחק, אג"ק ח"י"ט ע' שכה. נד' בשערי הלכה ומנהג ח"ג ע' שמא.

¹⁰ אג"ק ח"י"ד ע' תקלו.

¹¹ כאן המקום להזכיר את הרה"ח ר' משה יצחק בערענסאן ז"ל, יהודי ת"ח מופלג, יר"ש והצנע לכת מפעיה"ק צפת, שהפציר בי רבות לכתוב בגליון 'התמים' בענין היכר ציר במזוזה, ואכן מאמר זה כולל גם ממה שחקר ובירר בזה ויה"ר שיהי לעילוי נשמתו.

כמו"כ אביע יישר כח לרבנים הגאונים יבלחט"א: הרב אליעזר ברוד, הרב יוסף שמחה גינזבורג, הרב שלום זובער לוי, הרב ברוך אבערלאנדער, הרב לוי יצחק ראסקין וגיסו הרב שבתאי יונה פרידמן שיחיו, שעל יסוד דבריהם בניתי מאמר זה, ותודה מיוחדת לדיד נפשי הרב ישראל נח ש"י וויכנין שהמציא לי חומר רב בנושא זה.

¹² יו"ד סי' רפ"ט ס"ג.

¹³ מנחות לד, א.

אבל, כשיש שני חדרים שוים בבית ודלת ביניהם – בזה כותב המחבר שאזלין בטר היכר ציר. כלומר, צריך¹⁴ לבדוק לאיזה כיוון דוחפים את הדלת ולקבוע את המזווה בצד ימין מאיפה שדוחפים את הדלת לבפנים. והטעם: כי כשאדם נכנס לבית – הכי נוח לו לדחוף את הדלת לבפנים ולא למשוך לחוץ. ולכן, כשהדלת נדחפת לבפנים – סימן הוא שעיקר הכניסה היא לחדר שלשם נדחף הדלת, ולכן יש לקבעה בימין הכניסה לשם.

ובנו"כ השו"ע¹⁵ חלקו האם בדין זה דשני חדרים מתייחסים ג"כ ל"עיקר שימוש" או רק ל"היכר ציר", דלדעת הלבוש (בי"עטרת זהב"י) וכן פסק הש"ך, אם חדר אחד משתמשים בו יותר – קובעים את המזווה בימין הכניסה אליו, ורק כשימושיהן שוין, מתחשבים בהיכר ציר. ולדעת הט"ז אין מתחשבים ב"עיקר שימוש" אלא בהיכר ציר. ולמעשה, רוב הפוסקים¹⁶ כתבו כהש"ך ולכתב אחר עיקר השימוש ורק אם החדרים שוים בשימושם הולכים אחר היכר ציר.

חידוש רבותינו ב"היכר ציר"

ב. כמוזכר לעיל, מנהג רבותינו נשיאינו הוא שמתחשבים בכל החדרים בבית רק ב"היכר ציר", כלומר שכל דלת שנדחפת לבפנים – קובעים את המזווה בימין, וכל דלת שנמשכת אלינו – קובעים בצד שמאל. כ"ז לבד מדלת הכניסה החיצונית, שם קובעים את המזווה תמיד בימין הנכנס.

בפשטות, הטעם לכך שבכניסה החיצונית קובעים תמיד בימין – כי אם יקבעו בשמאל (לפי היכר ציר), יצא שקבעו את המזווה בכניסה אל החוץ, וה"חוץ" הרי הוא מקום שפטור ממזווה, וכפי שנפסק בשו"ע¹⁷ שאם קבע המזווה משמאל פסולה, וע"כ בכניסה לבית חייבים לקבוע המזווה בימין.

ואם יש בבית דלת הזזה מובא מר' יעקב עמדין¹⁸ שהולכים גם ע"פ היכר ציר, קרי איפוא שמשילות הדלת מקובעות בצד הפנימי של הפתח תמיד המזווה נקבעת לימין לפני המסילות. כ"ז בתוך חדרי הבית ולא בדלתות הפונות לחוץ הבית.

והנה, בשנת תשי"כ שאל הר' שלום רבקיין ע"ה מסיאטל (ואח"כ רב הראשי ואב"ד ס. לואיס, מיזורי) את הרבי, איך ינהג בקביעת המזווה בביתו, מאחר שיש לו מרפסת שאין אליה כניסה מרה"ר, ובפתח שבין הבית למרפסת – ה"היכר ציר" הוא לפנים הבית (כלומר: הדלת נדחפת מהמרפסת לבית), ואם יקבע את המזווה כמנהג חב"ד ע"פ היכר ציר – נמצא שה"כניסה" היא מהמרפסת לבית, והרי, אין שום אפשרות להיכנס לבית דרך המרפסת, וא"כ מוכרח שהכניסה היא מהבית למרפסת ואין אפשר לקבעה בשמאל?

וע"ז ענה לו הרבי: "מסורה"¹⁹ בפי חסידי חב"ד הוראה מרבותינו נשיאינו כמדומה לי עד לרבינו הזקן, שהולכים אחרי היכר ציר, ואפילו בנדון כאותו שמתאר יציע (באלקאן) [=מרפסת] שהכניסה אליו רק דרך אחד מחדרי הבית. ואומרים בזה שעל השאלה איך ייכנס, ענו, שיטפס דרך הגג, והרב לנדא ש"י [ז"ל] דבני ברק, כמדומה שמע בזה הוראה מפורשת מכ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע".

¹⁴ כך פירשו האחרונים את ההגדרה של "היכר ציר" – שאילת יעבץ ח"א סי' ע. חובת הדר פ"ח ס"ק יו"ד ועוד. ועפ"ז מובן שבפתחים שאין דוחפים את הדלת לשום כיוון (פנים או חוץ) כגון בדלתות הזזה – אין מתחשבים איפה נמצא הציר, כי "היכר ציר" הוא רק "שם המושאל" שבזמנם קבעו כנראה תמיד את הציר בצד ימין.

¹⁵ שם בט"ז ס"ק ד. ש"ך סק"ו.

¹⁶ ראה חובת הדר עמ' סג. פתחי שערים עמ' שכ. וש"נ.

¹⁷ סי' רפ"ט ס"ב.

¹⁸ שאלת יעבץ ח"א סי' ע'.

¹⁹ כנ"ל הע' 3.

[הגר"י לנדא כתב לרבי²⁰ שכלל מסר לו הרבי הרש"ב בשם אביו הרבי מהר"ש: צריכים להתחשב רק עם היכר ציר, אך בדלת הראשונה ממש קובעים מימין אפילו אם היא נפתחת לחוץ.

וסיפר לו הרבי הרש"ב, כי בדירתו הי' חדר שכל הדלתות היו נפתחות החוצה, ואביו, הרבי מהר"ש, קבע שם את המזוזות לפי היכר ציר, ושאל את אביו, אם כן מאין יכנסו? וענה אביו: "מה איכפת לי, שיקפוץ דרך החלון".]

ומסיים: "דרך אגב, גם בהבאלקאן [=מרפסת] בדירתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר היכר ציר לפני החדר, וקביעות המזוזה באופן הנ"ל".

כלומר: מנהג זה שאזלינן בתר היכר ציר הוא בכל החדרים והמרפסות, גם אלו שאין להם כניסה מהרחוב, ואם יישאל כיצד נכנס לבית דרך החדר, עונים לו שיכול להכנס דרך הגג [=מהחלון²¹].

מחלוקת הרב לנדא והרב דווארקין

ג. והנה, בעקבות תשובה זו (ש"אפשר להכנס מהגג"), שיש לה מקור עוד מהרבי מהר"ש, נתחבטו רבני חב"ד מה יהי' הדין בחדר שאין לו שום כניסה מהרחוב, גם לא דרך חלון. והרי במקרה זה א"א ליכנס אליו אפי' מהגג, והאם גם שם אזלינן בתר היכר ציר, או שיש לקבוע "דרך ביאתו" מהבית לחצר?

הרב יעקב לנדא ז"ל, שהוא המוזכר באג"ק הנ"ל ששמע סיפור זה מכ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע, סבר²² שגם במקרה כזה יש להתחשב בהיכר ציר, ומה שאמר אדמו"ר מהר"ש, ש"אפשר ליכנס מהגג" הי' בדרך דחי' בלבד, ולא דווקא שצריך כזו אפשרות בפועל.

אמנם הג"ר זלמן שמעון דווארקין פסק²³, שהוא לעיכובא ושאמנם אם אין חלון בחדר – יש לקבוע המזוזה בימין הכניסה לחדר ("דרך ביאתך"), ואין מתחשבים בהיכר ציר. אבל אם יש חלון בחדר, גם אם הוא גבוה מאוד – קובעים לפי היכר ציר, מכיון שאפשר לטפס לחלון ע"י סולם²⁴.

והנה, הרב דווארקין שאל את הרבי על כל זה ש"באם השמועה²⁵ אמת, לפי זה חדר בפתח אחד, שהיכר ציר הוא מצד היציאה, אבל אין שם חלון כלל – צריכים לקבוע לימין הכניסה,

²⁰ נעתק באג"ק חי"ב ע' תלו בשוה"ג (נדפס ג"כ באוצר מנהגים והוראות יו"ד ע' רכת) וז"ל: "זכיתי בחסדי ה' אשר כל זמן חסותי בצל קדה"ק . . . רבינו זצוקלה"ה נב"מ זיע"א, הי' קורא לי בכל פעם של קביעת מזוזות להתלוות על ידו וילמדני סדר קביעותה . . . כלל זה מסר לי בשם כ"ק מהר"ש - אף פעם לא הזכיר בענין זה איזו שהיא קבלה בשם אדמו"ר הזקן - שמחוץ לדלת הראשונה החייבת במזוזה, צריכים להתחשב רק עם היכר ציר, אבל בדלת הראשונה ממש, קובעים מימין אפילו אם היא נפתחת לחוץ . . .".

ובשבעון כפ"ח גלי' 743 (נדי' ג"כ באוצר שם) ציטטו מכתבו של הג"ר זלמן שמעון דווארקין ז"ל לרבי: "בבית כ"ק אדמו"ר הרש"ב הי' חדר אחד שקביעות המזוזה הי' שם שלא כהרגיל, והרבה אורחים רבנים תמהו על זה, והשיב להם, שיש לו בקבלה מכ"ק אביו, שלעולם צריכים לקבוע המזוזה לימין היכר ציר, אפילו שאין להחדר רק פתח אחד והיכר ציר הוא לצד היציאה. ושאלוהו הלא מוכרחים ליכנס תחילה, השיב שיכולים ליכנס דרך החלון, ושאלו ואם החלון גבוה מאוד, השיב שיכולים ע"י סולם".

²¹ באגרות הקודש שבשערי הלכה ומנהג וביאוצר מנהגים והוראות' שם הובא לפעמים הלשון 'יכנס (או 'יקפוץ') דרך החלון' ולפעמים 'יטפס דרך הגג' ולכאורה הפי' 'דרך הגג' הוא שיטפס מהגג ויכנס לבית דרך החלון. וק"ל.

²² מפי נכדו הרה"ת ישראל ש"י לנדא. וכ"כ הרלו"צ ש"י רסקין מלונדון, שראה מזוזה שקבע הר"י לנדא (בביתו שברח' יחזקאל בבני ברק) לחדר בלי חלון לפי היכר ציר - הערות וביאורים אה"ת גלי' תתע"ט - מאמרו של הר"ב ש"י אבערלאנדער הע' 33.

²³ קובץ רז"ש עמ' 58.

²⁴ כלשון הרבי מהר"ש בנוסחת הר' דווארקין - לעיל הערה 13.

²⁵ היינו השמועה ששמע הרב לנדא בפי הרבי הרש"ב.

וביקשתי מכ"ק אדמו"ר שליט"א להודיעני בזה פשר דבר". וקבל מענה²⁶ "גם אני שמעתי על דבר הנ"ל, והבאלקאן שבקאבינעט דכ"ק מו"ח אדמו"ר מוכיח".

והכוונה: שבמרפסת שבדירת הרבי הריי"צ יש לה רק דלת לתוך הבית וא"א ליכנס אליו מבחוץ, ואעפ"כ קבעו המזוזה בצד שמאל כשיוצאים למרפסת, מכיון שהדלת נמשכת לתוך הבית²⁷.

אבל לכאורה, מענה זה הוא רק אישור על כך שאף אם החלון גבוה קובעים ע"פ היכר ציר, היות ואפשר לטפס אליו ע"י סולם – כי גם בדירת הרבי הריי"צ אפשר לטפס למרפסת ע"י סולם, אבל על שאלתו ה**עיקרית** – מה הדין בחדר שאין בו חלון כלל, לא הכריע הרבי ונשאר הדבר שנוי במחלוקת.

והנה, יש שרצו²⁸ להוכיח דעתו של הרבי מהסיפור דלהלן שסיפר הר"י חיים שי רפפורט²⁹:

"שמעתי מהרה"ת אברהם בער שי בלעסאפסקי והרה"ת אברהם שי גליק, שבחג הפסח תשכ"ד נכנס כ"ק אדמו"ר שליט"א לפני היסודי לאולם האוכל של תלמידי תומכי תמימים (כמנהגו מקדם), וכשראה שהמזוזה שבפתח שבין אולם האוכל והמטבח נקבעה בימין הכניסה למטבח (ולא כפי היכר ציר – שהי לכיון אולם האוכל) שאל "האם אין חלון במטבח?" (כלומר, בין המטבח ולחוץ)".

ומזה משמע לכאורה, שהרבי נוטה לדברי הגרש"ז דווארקין, היות ותלה השאלה בהמצאות החלון.

ויש³⁰ שדחו דבריהם שהכוונה של רבותינו באמרים "יכנס דרך החלון", אין הפירוש שאנחנו באמת מחשיבים את החלון כדרך הכניסה האמיתית לתוך החדר הזה. אלא שלא איכפת לנו בכלל מה הכיוון ה**פראקטי והריאלי** שדרכו נכנסים לחדר זה³¹, אנחנו מסתכלים אך ורק לפי היכר ציר כי **מנהגו** הוא שהיכר ציר בלבד קובע את הכיוון ולפי זה אפילו חדר שאין לו חלון או דרך כניסה מהגג קובעים בו את המזוזה אך ורק לפי היכר ציר.

והוסיפו שבאם נדייק בדברי אדמו"ר מהר"ש, כפי שהעתיקו הר"י לנדא, הרי לשונו נוטה בבירור לפירוש זה: "וואס ארט דאס מיך, זאל ער שפרינגען דורכן פענסטער" [= מה זה איכפת לי, שיקפצו דרך החלון], כלומר הוא לא חיפש כלל את הכניסה "האמיתית", אלא העיקר הוא ההיכר ציר, ואפילו בחדר שאין בו חלון. ואכן כך היתה דעתו של הר"י לנדא עצמו הלכה למעשה, כנ"ל.

²⁶ שבעון כפ"ח שם. נד' ב"אוצר" שם.

²⁷ ואין להקשות דמרפסת היא מקום הפטור ממזוזה לכמה דעות (רי"ף ורמב"ם ודעה ראשונה בשו"ע יו"ד סי' רפ"ו סי"ז) ובפרט אם אין לו גג (שם סי"ד) ואולי לכן קבעו המזוזה לכיוון הבית (ולא בגלל היכר ציר) – כי מש"כ שם היא על מרפסת שהיא **מעבר** לתוך הבית, משא"כ מרפסת מהסוג שבדירת אדהריי"צ היא כחדר מחדרי הבית ובכגון דא אילו היתה הדלת נפתחת למרפסת יש לקבעה בימין הכניסה וכפי שפסקו רוב אחרונים (מנחת אלעזר ח"ב סי"מ. מנחת יצחק ח"א סי"ח. **ועוד** – ראה פתחי שערים סי' רפ"ט אות ע"ו) – הערת גיסי הרב שבת י. שי' פרידמן ב'התקשרות' חוב' תתטו ע' 14.

²⁸ הרשד"ב שי' לוי – הו"ד ב'התקשרות' חוב' תרצה ע' 16. הרב פינחס קארץ – הערות וביאורים אה"ת גל' תתפג. הרב בנימין הכהן מאוסטרליא במאמרו "היכר ציר", "יגדיל תורה", נ"י, שנה ט עמ' קפא. והרלו"צ שי' רסקין מו"ץ בלונדון ב"פרדס חבי"ד" מס' 12 מוסיף ע"ז: ולהעיר מדין חלון שנחשב כפתח לענין עירוב חצרות (שו"ע"ר או"ח סי' שעב סי"ה).

²⁹ יאור הדרום (מלבורן) חוברת ה עמ' סז בשוה"ג.

³⁰ הר"ב שי' אבערלאנדער, הערות וביאורים אה"ת גל' תתע"ט.

³¹ וכפי שהאריך בזה הר"ב אבערלאנדער שם: שאם אנחנו מחפשים את כיוון כניסה האמיתית לחדר, מה זה עוזר לנו שאפשר לקבוע סולם ולרדת מהגג או ליכנס מהחלון, והרי אין דרכנו בכך, וא"כ מה עוזר לנו ה"אפשרות" הזאת? והאם באמת בקומת ה-99 במגדלי התאומים היה אפשר ליכנס מהחלון או מהגג? והאם צריכים לחלק בין הקומה ה-11 לבין הקומות עליונות יותר? ודו"ק.

ולהעיר, שבספר המנהגים³² נכתב בפשטות: "קביעות המזווה מצד ימין על פי היכר ציר, אפילו בפתח גזוטרטא שרק פתח אחד לו (כבדירת כ"ק מו"ח אדמו"ר – ע"פ הוראתו). מלבד הפתח הראשון". דמזה משמע שאין נפקא מינה אם יש חלון בחדר או לא, מדאינו מחלק. וכן המשמעות הפשוטה משאר אגרות הקודש בנדון זה, כמו המכתב שהוזכר לעיל³³ "אשר (חוץ מהפתח היוצא לחוץ) קביעת המזווה הוא רק ע"פ היכר ציר".

ומה ששאל הרבי בחה"פ תשכ"ד אם אין חלון במטבח, אפשר לכאורה לפרש שהרבי ניסח שאלתו "לרווחא דמילתא", היינו דאפי' לשיטתייהו דה"מחמירים" שצריך חלון – האם לא נמצא חלון, אך אין מכאן הכרעה ברורה בדעת קדשו של הרבי בזה, ודו"ק.

פתח צדדי הפונה לרה"ר

ד. והנה ישנה עוד שאלה, שרבים נתחבטו בה, והיא: מה הדין בדלת הפונה לרחוב, אבל אינה הדלת הראשית של הבית – האם קובעים המזווה בימין הכניסה או שגם בזה אזלינן בתר היכר ציר.

דהנה, לפי מש"כ בספר המנהגים שם שקובעים ע"פ היכר ציר "מלבד הפתח הראשון", משמע שכל שאר הפתחים, אף הפונים לחוץ, קובעים מזוזותיהם ע"פ היכר ציר. אבל לכאורה יוקשה, דהרי רק **בית** חייב במזווה משא"כ רה"ר הוא מקום הפטור ממזווה, וא"כ איך קובעים המזווה בכניסה לרה"ר? כי הרי כשנכנסים לבית מכניסה צדדית זו הנה המזווה היא **בשמאל**, והרי מדובר כאן בשאלה של דאורייתא, כי כנ"ל, הקובע מזווה בשמאל פסולה!

וגם בנדון זה לא ברורה הכרעתו של הרבי. דהנה, מצד אחד, באג"ק³⁴ לאחר שמביא הוראת נשיאינו שהולכים בתר היכר ציר מוסיף ע"ז "אבל הנ"ל הוא מלבד הדלתות היוצאות לחצר או לרשות הרבים", שמזה משמע ברור שגם בפתח צדדי קובעים תמיד בימין הכניסה.

אבל לאידך גיסא, בלקו"ש³⁵ נדפסה תשובת הרבי, במענה על שאלה "למנהגנו שהולכים במזווה בתר היכר ציר, מלבד דלת היוצאת לחצר או לרשות הרבים, איך נוהגים כשיש שתי דלתות לכניסה מהחוץ, דלת צדדית ודלת ראשית? וע"ז בא המענה "יש להתחשב בהכניסה צדדית בהיכר ציר" – שמזה משמע שרק בפתח הראשי של הבית קובעים בימין.

ושאלו³⁶ את הגר"מ לנדא שי' אב"ד בני ברק, ואמר שבודאי טעו המדפיסים כשהדפיסו את נוסח דברי השואל בלקו"ש, כי אביו ידע בבירור שיטת חב"ד בזה (והוא המקור לדברי אדמו"ר הרש"ב לענין זה, כנ"ל), והוא קבע בדלת הפתיחה לחצר בימין הכניסה לבית למרות שהדלת נפתחת לחוץ.

וכמו"כ הגר"ב פעוונער שי' רב קהילת חב"ד בצרפת ענה שאינו יודע שום הסברה בזה, וע"פ הידוע לו – שאלה זו (בלקו"ש) הגיעה מכפ"ח ומסתמא הדלת היתה פתוחה לכעין חצר (שכן הוא בד"כ בכפר), ובכניסה לחצר יש גדר חיוב מזווה משא"כ לרה"ר.

וכן הגר"א אזדאבא שי' מבד"צ דק"ק קראון הייטס השיב שהמנהג של היכר ציר הוא חידוש ואין לך בו אלא חידושו.

³² עמ' 81.

³³ בפתיחה ובהערה 3.

³⁴ ח"י"ב ע' תכד. נד' בשערי הלומ"י ח"ג ע' שמא.

³⁵ חכ"ד ע' 374. שעהלומ"י שם עמ' שמ.

³⁶ תשובה זו וכמה מהבאים לקמן שמעתי מהר"י משה יצחק ז"ל בערענסאן, שחקר נושא זה בעקבות מה שראה שביציאות האחוריות של בנייני קרית חב"ד בצפת קבעו המזוזות בימין היוצא לחוץ (ע"פ היכר ציר) ולאחר חקירה ודרישה זו תיקן וקבעם לימין הנכנס. והוכיח לי, שגם בביהכ"ס חב"ד "היכל לוי יצחק" שתחת המרא דאתרא הרב לוי ביסטריצקי ז"ל הי' פתח (ליד חדרי השירותים) שהדלת נפתחה לבחוץ ואעפ"כ קבעו המזווה לימין הנכנס ולא התחשבו בהיכר ציר.

אבל הגרמ"ש אשכנזי שיי השיב³⁷ שהמענה בלקו"ש מדובר אף לרה"ר ושכלל הדלתות יש לקבוע ע"פ היכר ציר לבד הפתח הראשי.

ויש³⁸ מרבני חב"ד שהכריעו שבכניסה צדדית שדרכו נכנסים מרה"ר – כנפוץ בשכונת קראון הייטס – (אף שהיא כניסה **משנית**) קובעים בימין הנכנס למרות היכר ציר, ואילו בפתח הפונה לחצר פרטי שבצד או שמאחורי הבית – אף אם **אפשר** להיכנס לשם מרה"ר קובעים ע"פ היכר ציר.

פתח הנפתח למקום פטור שאין בו לרבע ד' על ד' (או ספק פטור)

ה. אם³⁹ הפתח הראשי של הבית הוא פתח הפטור ממזוזה, ואז הרי הפתח השני הוא עיקר הכניסה – יש⁴⁰ לקבוע שם המזוזה בימין הכניסה ולא ע"פ היכר ציר, אף אם קבעו מזוזה נוספת בפתח הראשי הפטור.

השאלה שמתעוררת היא במקום שהוא ספק אם חייב במזוזה, כגון חדר שאין בו ד' על ד' אמות אבל יש בו לרבע ד' על ד', ולדוגמא מסדרון ארוך שרחבו רק ב' אמות אבל ארכו שמונה אמות ויותר, שלהרמב"ם⁴¹ חייב במזוזה ולהרא"ש פטור, ולהלכה הכריעו רוב אחרונים⁴² לקבוע מזוזה אבל ללא ברכה.

ואם כן, חדרים הסמוכים למסדרון כזה והדלת שלהם נפתחת לתוך המסדרון, אם נקבע המזוזה בצד ימין היציאה, לפי היכר ציר – נמצא שקבענו המזוזה בכניסה למקום שהוא ספק פטור, ולכן יש סברא לקבוע המזוזה בימין הכניסה לחדר.

ואמנם, ב-770 יש כזה פתח, והוא בזאל הקטן בקומת הכניסה, דהדלת הסמוכה לארון הקודש יוצאת למסדרון שאין בו ד' על ד' אבל יש בו לרבע ד' על ד', ולפועל קבעו המזוזה בימין היציאה לפרוודור לפי היכר ציר, וכמו"כ ב-770 שבכפ"ח קבעו כן.

³⁷ וכ"כ הרב ישראל יוסף שי' הכהן הענדל, רב קהילת חב"ד מגדל העמק (בהערות וביאורים אה"ת גלי תתע"ג) שכפי המציאות בהרבה בתים בשכונת כאן צוה ה' את הברכה, יש כניסה ראשית מרשות הרבים שתכלית בנייתו הוא לשם כניסה מרה"ר, וכן יש גם כניסה צדדית מהחצר, שאע"פ שאפשר ליכנס דרכו מרה"ר וישנם שמשמשים בו יותר מהכניסה הראשית, אבל תכלית בנייתו היא לכניסה לחצר ולחני' ולכן אין דינו ככניסה ראשית, והולכין רק אחרי היכר ציר.

והרב משה שי' רבינוביץ (בהערות וביאורים שם) מנסה לתרץ הסתירה, דמה שכי' באג"ק "דלתות היוצאות לחצר או לרה"ר קובעים לימין הנכנס מבלי הבט על היכר ציר" – י"ל הפירוש ב"דלתות" – דלת הראשית של כל בית ובית ("דלתות בעלמא"), ולא דלתות של בית אחד! אבל צע"ג אם אפשר להלביש פירוש כזה על מענה באג"ק.

³⁸ הרלווי"צ שי' רסקין ב"פרדס חב"ד" מס' 12 עמ' 154. ומביא שם שהרשד"ב שי' לוי'ן בכפר חב"ד גליון 751 מתווך לומר שכוונת ההוראה אודות 'כניסה צדדית' שהוא בתוך בנין שיש בו כמה דירות. ומציין שכן הוא בדירת כ"ק אדמו"ר הרי"ץ נ"ע ב'770, שיש שתי כניסות להדירה, בשתייהן הדלתות נפתחות החוצה, ובכל זה הרי בכניסה העיקרית נקבעה המזוזה בצד ימין הנכנס, ואילו בכניסה הצדדית – לפי היכר ציר.

ומסכם, שאף שדבריו נראים נכונים למעשה – אך קשה קצת להעמיס פירושו בלשון הרבי, ובפרט לאחר שכבר נתפרסם (הרי"ב אבערלאנדער בהעו"ב אה"ת גלי תתע"ג) ששאלה הנ"ל בלקו"ש נשאלה ע"י הרה"ת ישראל שי' זלמנוב (כעת בקראון-הייטס), בנוגע למבצע מזוזה באה"ק (תשל"ז) הרי נראה עוד יותר קשה לפרש דמייירי בכניסה שני' בתוך בנין של דירות, כי צורה זו אינה שכיחה באה"ק (משא"כ בארה"ב). אלא מייירי בבתיים שיש להם חצר או גינה בצמודות להם, כסגנון הבנייה באה"ק. ודו"ק.

³⁹ שמעתי מהר"ר אליעזר שי' ברוד ביום עיון לרבנים בעניני סת"ם שע"י ועד רבני חב"ד באה"ק, חורף ה'תשס"ו וכן בחלק מהבא לקמן.

⁴⁰ כן פסק הגרמ"ש שי' אשכנזי וזה מובן מנוסח ה"מסורה" שהעביר הגר"י ע"ה לנדא (נעתקה לעיל הע' 13) ש"מחוץ לדלת הראשונה החייבת במזוזה, צריכים להתחשב רק עם היכר ציר".

⁴¹ הלי' מזוזה פ"ו ה"ב ונמשך אחריו המחבר בשו"ע סי' רפ"ו סי"ג (דעה ראשונה לפני הי"א).

⁴² ש"ך שם בסקכ"ג. חובת הדר עמ' לט. פתחי שערים ע' קעא. ויש שהוכיחו דעת אדה"ז בזה להקל (ועכ"פ לפטור מברכה) מדכתב בהלי' שבת סי' שס"ו ס"ה (לענין ערובי חצרות) שאין מניחין עירוב בבית שאין בו ד"א על ד"א ומוסיף בחצאי עיגול: "ואפ"י הוא ארוך הרבה אם אין ברחבו ד"א אינו חשוב דירה כמ"ש בי"ד סי' רפ"ו".

ולכאורה הביאור בזה⁴³, שלא מיבעי להשיטות שגם בפתח היוצא לחוץ קובעים ע"פ היכר ציר, שהרחוב הוא בודאי מקום פטור, א"כ פרוזדור זה לא גרע מרה"ר, אלא אפי' להשיטות שבמקום הפטור לא אזלינן בתר היכר ציר – הנה ב"ספק פטור" הוא כבר בגדר של "ספק ספיקא" ומסתמכים על פשטות המשמעות של ספר המנהגים, שבכל הבית אזלינן בתר היכר ציר לבד מהפתח הראשון.

ו. המורם מכל האמור:

א. בפתח הראשי של הבית – ברור שקובעים בימין.

ב. בשאר פתחי הבית הפונים לרחוב – מכריעים רוב רבני חב"ד לקבוע ג"כ בימין ולא ע"פ היכר ציר (ראה סעיף ד').

ג. בשאר פתחי הבית הפונים לחצר (מוקפת גדר) או למרפסת – קובעים ע"פ היכר ציר (ראה סעיף ב').

ד. בכל חדרי הבית הפנימיים באם יש להם עוד פתח או חלון – קובעים ע"פ היכר ציר.

ה. בחדרים שיש בהם כניסה רק מפתח אחד (מתוך הבית) ואין להם אפי' חלון – לדעת הגר"י לנדא קובעים ע"פ היכר ציר ולדעת הגרש"ז דווארקין קובעים בימין הכניסה (ראה סעיף ג').

ו. כאשר הפתח הראשי פטור ממזוזה – קובעים המזוזה הראשונה שבכניסה בצד ימין (ראה סעיף ה' וכן כל הבא לקמן).

ז. חדרים הפתוחים למסדרון שאין בו ד' על ד' – תלוי לכאוי בהכרעה בציוור ב' ולכאוי גם בזה יפסקו לקבוע בימין. וצ"ע.

ח. חדרים הפתוחים למסדרון שיש בו כדי לרבע ד' על ד' – הכריעו כמה מרבני חב"ד וכן קבעו ב-770 ע"פ היכר ציר.

וכמובן, כל הנ"ל הוא לכאורה ובדרך אפשר, ובנוגע לפועל – יפנה כ"א לחכמים שבעירו והם יבוננוהו.

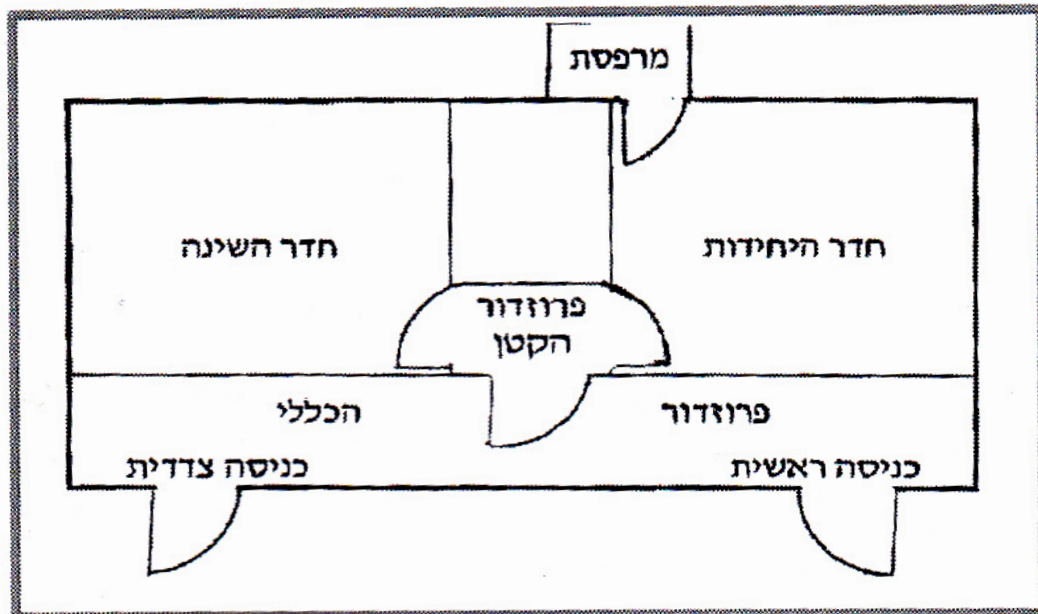
ואסיים בווארט שראיתי מפי א' מאנ"ש⁴⁴:

עה"פ בפי שופטים (יז, יא) "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" מביא רש"י (ומיוסד על הספרי וסנהדרין פט, א) "אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין וכ"ש כשאומר לך על ימין ועל שמאל שמאל". ומפרשי החומש הסתבכו בפירוש מחז"ל זה איך יצויר דבר כזה שחכמים יאמרו לו היפוך המציאות דמוכח?

אבל כשרואים פס"ד רבותינו נשיאינו בענין 'היכר ציר' – מבינים היטב מארז"ל זה, כי גם כאשר כולם תמהין ושואלין 'מה למזוזה בשמאל?' – צריך לסמוך על דברי רבותינו בקבלת עול (ואינו בסתירה להבין ג"כ מקור וטעם הדבר) ולקבוע בשמאל שהוא ימין.

⁴³ בשם הרב לאבקהוסקי שי, ראש הכולל ד-770 שבכפ"ח.

⁴⁴ הרב ישראל חיים שי לאזאר, קראון-הייטס - הערות וביאורים אה"ת גלי תתעא עמ' 72.

תרשים מדירתו של אדמו"ר מוהריי"צ (עם המרפסת) ב-770

חלק שני

זמני נתינת צדקה

בפעמים רבות

ב. ידועים דברי אדה"ז באגה"ק⁶ – מיוסד על פיה"מ להרמב"ם⁷ – שיש מעלה גדולה ונפלאה בעבודת הצדקה "להיות נעשית בפעמים רבות וכל המרבה ה"ז משובח ולא בפעם א' ובבת אחת גם כי הסך הכולל אחד הוא", וכפי שממשיך לבאר הטעם ע"פ פנימיות: "להמשיך חיים עליונים ליחד יחוד עליון פעמים רבות והיינו נמי כעין מ"ש הרמב"ם לזכך הנפש".

בכל שעה (כשמזדמן אצלו פרוטה)

ואכן נשאל כ"ק אדמו"ר⁸ איך להתנהג בנתינת הצדקה שיהי' מתאים להאמור באגה"ק הנ"ל, ובמענה קדשו מציין ללבושי שרד (המובא במאמר כ"ק אדה"ז) שכתב⁹ לתת בכל שעה מטבע אחד בכיס של צדקה עד שיצטרף מה שיתן כל היום לחשבון גדול, ומוסיף כ"ק אדמו"ר ש"פשיטא" שאין כוונתם (של אדה"ז והלבושי שרד) למעט אלא להוסיף היינו שאין כוונתם שכשיש סכום עבור צדקה יעכבו נתינת כל הסכום כדי לתת בפעמים רבות, כ"א שגם כשיש פרוטה לא יתעכבו מלתת אותו עד שיתקבצו כמה פרוטות, כי יש מעלה בהישנות נתינת הצדקה פעמים רבות – עכתוד"ק.

בכל בוקר לפני התפילה

ג. כתב אדה"ז בשולחנ¹⁰: "טוב ליתן צדקה קודם התפילה שנאמר אני בצדק אחזה פניך". ובהרחבה מצינו בשיחות כ"ק אדמו"ר ש"נתינת¹¹ הצדקה היא ענין שצריך להיות בכל יום ויום, כי נתינת הצדקה היא יסוד והתחלת עבודת היום".

וכבר נדפס בהיום יום¹² בשם כ"ק אדמו"ר הרש"ב שעיי שנותנים צדקה לעני לפני התפלה ומחיים אותו ניתוסף חיות הרבה בתפלה. ונענע בידו ממטה למעלה לרמז שהרבוץ בהפלאה. וכמה פעמים קודם התפלה הי' מחזר אחרי עני ליתן לו לאכול.

פתיחה

א. עדיין מהדהדת באזנינו קריאתו - זעקתו של כ"ק אדמו"ר מאור לכ"ח ניסן ה'תנש"א¹ "הדבר היחיד שיכולני לעשות - למסור הענין אליכם: עשו כל אשר ביכלתכם... להביא בפועל את משיח צדקנו תיכף ומיד ממש!" אולם כשמדייקים בהשיחה רואים שכ"ק אדמו"ר מוסיף עוד ענין ש"ביכלתו" לעשות, ובלשון קדשו (מסרט ההקלטה): "און אויף ממחר זיין וואס איך קאן נאך טאן אין דעם, געבן-מאכן יעדערן פון אייך אויף א שליח אויף צדקה" [בתרגום חפשי: "ולזרז, מה שביכלתי עוד לעשות בזה, לתת - למנות כאו"א מכס בתור שליח לצדקה"], ומובן מכל זה עד כמה נחוץ בפרט בזמננו ענין הצדקה כהכנה וזירוז לגאולה.

ובהקדם, שכל המתבונן בהנהגת קדשו של כ"ק אדמו"ר בשנים האחרונות, מבחין בנקל שככל שהתגברו דברי קדשו אודות משיח ותקופת הגאולה וכו' – כן הרבה לעורר אודות ענין הצדקה, ובעיקר לחלק בעצמו שטרות לצדקה בריבוי שלא בערך. החל ממעמד חלוקת הדולרים בכללותה, שהחלה בתקופת שיא השטורעם אודות "משיח נאו" בשנת תשמ"ר² (בהמשך לחלוקת ה'ניקלס' ביום א' שהחלה כחצי שנה לפני³), ולאח"ז חלוקות הדולרים לאחר תפלת ערבית שהלכו ונתרבו משנה לשנה עד ל"שיא" בשנות נ"א - נ"ב ובפרט בחורף ה'תשנ"ב (חדשי טבת - אד"ר) שהיתה חלוקת דולרים **ברוב הלילות**, ולעתים קרובות – ב' או ג' דולרים לכאו"א (ופעמיים³ – שטר של חמש דולר). ומפליא ביותר – שלעיתים התקיימו החלוקות גם בזמנים בלתי רגילים כלל כמו בליל ת"ב אחר הקינות וביומו⁴ או בבוקר לפני התפלה אחר הסליחות⁵, ובכל חלוקות התנאים והקונטרסים הורה כ"ק אדמו"ר לצרף שטר או ב' שטרות לצדקה ועד שגם בחלוקת ה"לעקאח" הורה כ"ק אדמו"ר – החל משנת תש"נ – לצרף לפרוסת העוגה שטר של דולר והתחיל לחלק "לעקאח" גם לנשים, ועוד כהנה וכהנה. שמכ"ז מובן עד כמה צריך להדגיש ענין הצדקה בכל זמן ומקום (ולו רק מצד התקשרות...) לזירוז הגאולה נאו.

⁶ ס"י כ"א דף קלג סע"ב.

⁷ אבות פ"ג מט"ו על המשנה "והכל לפי רוב המעשה", ומוסיף הרבי (בהערותו על שיעורים בס' התניא באגה"ק): "ובקיצור – הדין – הלי' דעות פ"א ה"ז".

⁸ באג"ק ח"י"ד עמ' עט. שערי הלי' ומנהג ח"ג עמ' רסב.

⁹ בס"י ק"ג.

¹⁰ ס"י צ"ב ס"י ומצויין בשוה"ג לגמ' ב"ב (י, א): "ר"א יהיב פרוטה לעני והדר מצל"י".

¹¹ משיחת יום שמח"ת ה'תשי"ז – נד' בתו"מ ח"י"ח עמ' 97.

¹² ב' כסלו.

¹ נדפס בהתוועדויות ה'תנש"א ח"ג עמ' 119.

² "ביום הבהיר י"א ניסן מתחיל לחלק דולר לכל אחד ואחת, ומני אז מחלק דולרים בכל יום ראשון בשבוע" – לשון שלשלת היחס שבהקדמה ל"היום יום...".

³ הראשונה – מוצאי ט"ו בשבט ה'תנש"א, והשני – אור לכ"ב שבט ה'תשנ"ב (מצורף לקוני ופרוסת "לעקאח").

⁴ מוצש"ק ליל ת"ב (נדחה) ה'תנש"א ולמחרתו יום א' חלוקת דולרים כרגיל (בג"ע התחתון) אבל לאחר תפילת מנחה.

⁵ יום ב' דסליחות, כ"ג אלול ה'תנש"א.

הרי "תמיהא מילתא" להפסיק בנתינת צדקה באמצע התפלה ואפשר יש גם מקום לומר דמיחזי כיוהרא, ולכן – רובא דרובא נוהגים ליתן צדקה לפני התחלת כל התפלה.

אולם²³ מי שהתחיל כבר במנהג להפריש לצדקה ב"ויברך דוד" ימשיך במנהגו הלאה, אלא שיש לומר לו להוסיף על כך ולתת גם לפני התחלת כל התפלה.

ולכאורה ראוי²⁴ לתת צדקה לפני הנחת תפילין.

לפני הלימוד

ו. לפעמים (בקשר להילולא²⁵) הורה כ"ק אדמו"ר על נתינת הצדקה לפני הלימוד²⁶, שזה מוסיף גם בהצלחת הלימוד.

לפני הכנת הסעודה

ז. יש²⁷ לאשה לתת כסף עבור צרכי אכז"ש לעניים לפני הכנת הסעודה, ואז יעזור לה הקב"ה שהאוכל יהי כשר וממילא המאכלים יהיו טעימים וערבים יותר (גם בגשמיות). ועדיף, שהאשה לא תסמוך על הזכרון שלה (שהרי יתכן שהיא תשכח וכו') ולכן תעשה לעצמה סימן שיזכיר לה לתת צדקה, והוא – שתניח בקביעות קופת צדקה במטבח, ובשעה שהקופה תעמוד כל הזמן לנגד עיני, ודאי שהיא תזכיר לה לתת צדקה.

היו²⁸ שהבחינו שכ"ק אדמו"ר נוהג להפריש לצדקה לפני כל סעודה.

לפני תפלת מנחה

ח. מזמני²⁹ היום המסוגלים לנתינת הצדקה הם: בבוקר קודם תפלת שחרית וכן קודם תפלת מנחה.

והיא גם "דרך טובה לקבל ברכת ה' בשטח הפרנסה" כנ"ל ס"ד.

לפני כל מצוה

ט. כ"ק אדמו"ר הרי"צ כותב בא' ממכתביו³⁰ (ונדפס בהיום יום³¹): "... מצות צדקה, עדי"מ, היא מצוה כוללת,

ובענין הדיוק לחזר אחר עני דוקא – הנה ישנו אג"ק מכ"ק אדמו"ר¹³ (לאחד שרגיל לתת צדקה ולא תמיד מוצא עני או קופה) "שענין הצדקה, אין הדיוק לתת הפרוטות תיכף בקופה של צדקה או לתתם תומ"י לעני, כי באם אין שני הענינים מהמוכן, יש להניח הכסף במעטפה מיוחדת וכיו"ב..."

הסגולות בזה ואופן הנתינה

ד. נתינת פרוטה לצדקה לפני התפילה היא גם מהעצות¹⁴ למחשבות זרות המבלבלות בעת התפילה. ועיי"ז¹⁵ נעשית בהירות וצלילות (קלאַרקייט) בכל העניינים – "והדר מצלי" מלשון צלול, קלאַר.

כמו"כ בנוגע לפרנסה כותב כ"ק אדמו"ר¹⁶ "דרך טובה לקבל ברכת ה' בשטח הפרנסה, היא, להפריש מטבע לצדקה לפני הנחת תפילין בכל בוקר מימות החול, וכן לפני תפלת מנחה אחה"צ..." ובנוגע לברכה לזש"ק: "זוגתו¹⁷ תחיי תפריש לצדקה בכל יום חול של שני וחמישי בבקר איזה פרוטות לצדקה" וכן¹⁸ במענה לאשה מעוברת.

ויש להדגיש שבכמה מקומות (כולל בכמה מהנוכחים לעיל) מעורר כ"ק אדמו"ר שזה¹⁹ צריך להיעשות באופן דבלי נדר, ובאם לא עשה זו (שנתן ג' ימים ולא התנה שיהא בלי נדר) – יתיר הענין בפני שלשה ומכאן ולהבא יעשה בלי נדר.

וכ"ק אדמו"ר הרי"צ²⁰ מציע שלא לתת בכל יום את אותו סכום בדיוק כ"א לשנות מספר המטבעות מפעם לפעם בכדי שלא יהפך לחיוב נדר ואת הכסף המצטבר לחלק לצדקות שונות בערב ראש חודש.

היכן לפני התפילה

ה. בסידור האריז"ל²¹ כתב שנתנת צדקה זו הוא בויברך דוד באמירת "מושל בכל" וכ"ק אדמו"ר²² מביא מנהג זה אולם מבאר שזה בזמניהם שהחזן הי' יורד לפני התיבה רק בישתבח, אולם בזמננו שיוורדים לפני התיבה לפני זה

¹³ אג"ק חיי"ח עמ' סד. שערי הלומ"י ח"ג עמ' רסו.

¹⁴ לקו"ש חיי"ד – עמ' 234 – לאחר שמקדים "הנה ידוע שמח"ז בעת התפלה באים בסיבת דברים בטלים ומחשבות בטלות קודם התפלה וככל אשר יגדיר עצמו בזה ימעטו המח"ז בעת התפלה".

¹⁵ תו"מ חיי"ז ע' 136, בשם אדמו"ר מוהרש"ב.

¹⁶ יגדיל תורה אה"ק גיליון יג סי' קעח. נד' ב"ליקוט פסקי הלכה ומנהג" עמ' קלה.

¹⁷ לקו"ש חכ"ב עמ' 401.

¹⁸ אג"ק חיי"ז עמ' קח.

¹⁹ לקו"ש חיי"ד ע' 260. אג"ק חיי"ח עמ' סד. ועוד.

²⁰ סי' השיחות היתש"ד עמ' 161.

²¹ במקומו. וכ"ה בפע"ח שי"ז פ"ה.

²² שערי הלומ"י חיי"א עמ' קב.

²³ במכ" לא' שאביו נוהג כן – לקו"ש חיי"ט עמ' 292, נד' בשהלומ"י שם.

²⁴ ראה היום יום ו' תמוז המובא לקמן ס"ט.

²⁵ סה"ש היתש"מ חיי"א עמ' 206.

²⁶ ובהע' 64 שם: ע"ד "יהיב פרוטה לעני והדר מצלי" . ואף שנאמר בב"ב שם בנוגע לתפלה, הרי מובן שכן הוא בנוגע ל"אחזה פניך" שע"י לימוד התורה. וכידוע שע"י צדקה נעשו מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה . . וראה סי' השיחות הית"ש ע' 98 ואילך – סיפור הצ"צ.

²⁷ התוועדויות תשמ"ח חיי"ד עמ' 344. שעהלומ"י חיי"ג עמ' רסז.

²⁸ מעדותו של ר' חס"ד שי' הלבשרטם – ביי"מ ניסן היתש"ח.

²⁹ לקו"ש חיי"ט עמ' 345 בשם שו"ע האריז"ל הלי' צדקה ועוד.

³⁰ אג"ק שלו חיי"ד עמ' קמב.

לפני הדלק"נ שבת ויו"ט

יב. "מנהג⁴⁰ טוב ליתן לצדקה (פרוטה או כמה פרוטות) קודם הדלי"נ (עכ"פ מזמן לזמן, **ובלי נדר**). וזהו "מנהג בנות ישראל הכשרות".

כ"ק אדמו"ר מציין לכף החיים, שמוסיף: "וטוב ליתן ג' פרוטות לצדקה כו".

לברכה על זרעא חיא וקיימא – כותב כ"ק אדמו"ר⁴¹ שתיתן לצדקה הקשורה במוסד חינוך בניי על טהרת הק' דוקא. ובמ"א⁴² כתב – שתיתן בקופת רבי מאיר בעל הנס וכן שהבעל יזכיר לעצמו בעת הנחת תפילין שהוא קשור לכ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ.

למעוברת⁴³ – שתתן צדקה לקופת רבי מאיר בעל הנס. מה טוב⁴⁴ - במספר ח"י.

מובן⁴⁵ ופשוט – שצריך להזהיר **וככל הדרוש** את הנשים והבנות המדליקות נשיק שלא לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי הדלקה. ולכן צ"ל לכתחילה במקום שתשאר שם עד לאחרי ההבדלה.

במוצש"ק

יג. כ"ק אדמו"ר מבאר⁴⁶ שאין חשש בחלוקת צדקה במוצש"ק ואינו סתירה להנהגת כ"ק אדמו"ר הרש"ב שלא להוציא ממון במוצש"ק (שלא תהי' יניקה כו') כי זהו רק כשמדובר בהוצאות הבית, משא"כ בנדו"ד שהו"ע של קיום מצוה – הרי **אדרבה**, זוהי הדרך **לגרש** החיצונים כו'.

בכל יום - באמצעות "קרן השנה"

יד. בשבת בראשית ה'תשי"ד⁴⁷ יסד כ"ק אדמו"ר את "קרן השנה", וייעודה: שכאו"א יתן בתחלת השנה (לאחרי שמח"ת) סכום כסף לפי מספר ימי השנה, מטבע עבור כל יום, כל אחד לפי יכלתו - חצאי סנטים, סנטים, ניקלים (5 סנט), דיימים (10 סנט), דולרים, מאות דולרים, ח"י מאות, שעל ידם יומשכו אליו כל ההמשכות בגשמיות וברוחניות במשך כל השנה.

אשר כל המצות נקראות בשם צדקה, ומהאי טעמא נכון במאוד לתת קודם כל מצוה פרוטה לצדקה, שהוא המשכת המקיף בפנימי...".

בלילה

י. ע"פ הסוד³² אין ראוי לתת צדקה בלילה. אולם³³ אם ידוע שיש עני נצרך ועאכו"כ אם העני מבקש – צריך ליתן לו כמו ביום.

כמו"כ כאשר נותנים בקופת צדקה או לגזבר של צדקה והצדקה אינה מגיעה לעני בלילה – מכריע כ"ק אדמו"ר³⁴ שאין זה נחשב שנתנו בלילה. וכן הי' דרכו בקודש **ובריבוי** לתת שליחות מצוה לצדקה גם בלילה.

בכל יום – גם (בעד) שבת ויו"ט

יא. מצות³⁵ הצדקה – זמנה בכל השנה כולה, בכל יום ויום, ולכן ישנם רבים הרגילים לתת צדקה מידי יום ויום.

הרגילים³⁶ בנתינת הצדקה בכל יום – הנה בכל עש"ק יתנו גם בעד יום השבת ובערב יו"ט עבור ימי [באה"ק: יום] היו"ט.

כשחל³² יו"ט בשבת – יש לתת צדקה בע"ש באופן כפול ומכופל: עבור ערב שבת, עבור יום השבת ועבור שני ימי החג.

מלבד זאת עורר כ"ק אדמו"ר כו"כ פעמים³⁷ שיש לקיים ענין הצדקה גם בש"ק ויו"ט עצמן ע"י הכנסת אורחים וכיו"ב כי "גמ"ח³⁸ מצותה בכל יום גם בשבת וי"ל שהוא בלבושים ומיני מאכל ומשקה שלצורך היום", וכן ע"י צדקה "ברוחניות" - כללות הענין דהפצת התורה והיהדות ע"י המבצעים הכלליים³⁹.

³¹ ר' תמוז.

³² שו"ע הקצר ח"א עמ' 279. ושי"נ.

³³ סידור עמודי שמים (יעב"ץ) שכא, א. וכן משמע משערי הלומ"י שבהערה הבאה.

³⁴ שערי הלומ"י עמ' רעג. ולשלימות הענין ראה פלפול התמימים כפ"ח דשנת תשמ"ב מש"כ בזה הת' מ"מ שי' לאופר בארוכה.

³⁵ ע"פ שיחת אור לדי' סיון ה'תשמ"ה – תו"מ התוועדויות ח"ד עמ' 2120.

³⁶ ע"פ "הוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א לחג השבועות" סי"ג – נדי בלקו"ש חכ"ח עמ' 315.

³⁷ בשיחה הנ"ל הע' 32. ועוד.

³⁸ לקו"ש ח"י"ג עמ' 282, אלא שמסיים שם: אבל טרחא יתרה יש בכ"ז – וחלק מהצבור אין יכולים לעמוד בזה. וי"ל דתקונו שביום השישי יתנו "כסף משנה", סכום כפול לצדקה גם אפילו אם נותן צדקה הנ"ל בשבת.

³⁹ התוועדויות תשד"מ ח"ד עמ' 2293.

⁴⁰ לקו"ש ח"י"ד עמ' 198. ובהערה 14.

⁴¹ לקו"ש חכ"ב עמ' 401.

⁴² אג"ק ח"ד עמ' נא.

⁴³ אג"ק ח"ה עמ' קה. רכא. ועוד.

⁴⁴ משיחת יום שמח"ת ה'תשי"ז – נדי בתו"מ ח"י"ח עמ' 97.

⁴⁵ משיחת יום ד' פי תצא ה'תשל"ט סט"ז. לקו"ש חכ"א עמ' 381.

⁴⁶ התוועדויות תשמ"ה ח"ה עמ' 3062.

⁴⁷ התוועדויות ב' – הוגה ונדפס בלקו"ש ח"ב (בלה"ק:) עמ' 324 ואילך. ובתוספת מ"מ: בתו"מ ח"י עמ' 127 ואילך.

ובנוגע לפועל ייעץ הרבי ש"מי שרוצה לסמוך עלי יכול לתת על דעתי לקופה הכללית הנמצאת כאן שממנה מתחלק כסף מדי יום" - ע"ש בארוכה.

בהזדמנות אחרת⁴⁸ הסביר כ"ק אדמו"ר את טעם ייסוד הקרן (ה"מנהגי") שזהו "מכיון שנתנית הצדקה היא ענין שצריך להיות בכל יום ויום, כי נתנית הצדקה היא יסוד והתחלת עבודת היום". אולם, ביסדו את הקרן הדגיש ג"כ⁴² שצדקה זו היא **נוספת** לצדקות הקבועות או אלו שניתנו שלוש פעמים ללא אמירת "בלי נדר".

אפשר⁴⁹ לתת לקרן השנה מ"מעשר כספים".

לפני החגים

טו. בהתקרב מועדי השנה, בפרט דתשרי וניסן, היי כ"ק אדמו"ר מרבה לעורר על הצורך לוודא שלכאז"א מבני"י יהי כל המצטרך לו לצרכי היו"ט ובאופן של "הרחבה";

החל⁵⁰ מראש השנה שבו מפורש בכתוב⁵¹ (ונפסק כן בשו"ע): "אכלו משמנים ושתו ממתקים" וכמו כן בנוגע לצרכי כל חודש תשרי והמועדים שבו, כולל – **ערב יום הכיפורים**, שמצוה⁵² לאכול בו כשיעור שני ימים.

ובפרט⁵³ בערב **חג הסוכות** כידוע מש"כ אדמו"ר האמצעי בסידור⁵⁴: ש"צריך לפזר מעות לעניים בערב סוכות כו', שבוזה נכלל גם לספק את כל צרכי החג לכל אלו שזקוקים לכך שיוכלו לחגוג את "זמן שמחתנו" כדבעי.

ובמיוחד בנוגע ל**חג הפסח** עורר⁵⁵ על המנהג המובא בשולחן ערוך, לתת לעניי העיר לפני חה"פ חטים לפסח, ואף שהמנהג מיסודו הוא בנוגע לחיטים – אנו רואים בדורות האחרונים שהמגבית ד'מעות חיטים נעשית מלכתחילה לשם סיפוק **כל** צרכי החג לנזקקים.

ובשיחה לילדים אמר פעם⁵⁶: "ובודאי ראיתם ויודעים אתם, שביליל הסדר, לפני שמתחילים לאכול ולשתות, מזמינים את כל הזקוקים והנצרכים – "כל דכפין ייתי וייכול, כל דצריך ייתי ויפסח".

וגם לפני⁵⁷ **חג השבועות** קישר הרבי את ההכנות למ"ת עם עזרה לנזקקים: "צדקה קשורה עם ההכנות למתן תורה, שכן, ישנם בתים בישראל שמאיזו סיבה אין להם כסף די הצורך עבור צרכיהם, ובמילא קשה להם לקיים תורה ומצוותי מתוך מנוחה שמחה וטוב לבב. . . לכן יש צורך לעזור להם ע"י קיום מצות צדקה".

בימי התעניות

טז. הרבי היי מעורר רבות על נתנית צדקה בימי התעניות, ולעיתים תכופות קיים חלוקת שטרות לצדקה לאחר מנחה ו"דברי כיבושין". הרבי ציין⁵⁸ שהדבר מרומז בהפטרה דיום התענית⁵⁹ "שמרו משפט ועשו צדקה", ומהטעמים לדבר, שכן התענית "מדרכי⁶⁰ התשובה הוא" וכתב⁶¹ "וחטאך בצדקה פרוק". כמו"כ ע"פ מה דאיתא בגמרא⁶² "אגרא דתעניתא צדקתא", עורר הרבי⁶³ לדאוג שיהי בביהכנ"ס מזון לעניים בסיום הצום.

בין המצרים

יז. מיוסד על פסוק "ציון⁶⁴ במשפט תפדה ושבי בצדקה" עורר הרבי בימי בין המצרים באופן מיוחד על ענין הצדקה: ובלשון קדשו⁶⁵: "...בימי "בין המצרים" בכלל, ובפרט החל מר"ח מנחם-אב, ובפרטי פרטיות החל מהשבת שלפני ת"ב – יש להוסיף **ביתר שאת וביתר עוז** ב"ציון) **במשפט** (תפדה ושבי) **בצדקה**": "במשפט" – לימוד הלכות התורה, ובמיוחד. . . הלכות בית הבחירה. ו"בצדקה" – הוספה בנתנית הצדקה יותר מכפי הרגילות (וגם בקשר לשבת – עיי "כסף משנה" בערב שבת, או עיי הכנסת אורחים בשבת וכיו"ב).

ביום-הולדת – בר-מצוה – יום החופה

חי. ב"מנהגי יום הולדת" שייסד כ"ק אדמו"ר מופיע⁶⁶: ב. להוסיף בנתנית הצדקה לפני תפלת שחרית ומנחה, וכשיום

⁵⁷ שם ע' 1832.

⁵⁸ תו"מ התועדויות תשמ"ו ח"א ע' 39.

⁵⁹ ישע"י נו, א.

⁶⁰ רמב"ם הל' תעניות פ"א ה"ב.

⁶¹ דניאל ד, כד.

⁶² ברכות ו, ב.

⁶³ מפי השמועה. ראה שיחת שבת שושן- פורים-קטן ה'תשמ"א על החשיבות שיהי קפה להנכנסים ללמוד בערב בביהכנ"ס 770. ושמעתי שבעקבות שיחה זו הוקם "ועד סעודת שלמה" הדואג לכל זה.

⁶⁴ ישע"י א, כז – סיום הפטרת "שבת חזון".

⁶⁵ לקו"ש חכ"ט עמ' 243.

⁶⁶ תו"מ התועדויות תשמ"ח ח"ג עמ' 160.

⁴⁸ שמח"ת ה'תשי"ז – נד' בתו"מ חלק ח"י ע' 97.

⁴⁹ שערי הלומ"ן ח"ג עמ' קסד.

⁵⁰ ע"פ תו"מ התועדויות תשד"מ ח"ד ע' 2674.

⁵¹ נחמ"י ח, י.

⁵² ראה שו"ע או"ח ס"י תר"ד ובנו"כ.

⁵³ ראה תו"מ התועדויות תשד"מ ח"א ע' 152, תשמ"ה ע' 197.

⁵⁴ שער הסוכות בתחילתו - רנו רע"ג.

⁵⁵ ע"פ שיחת בי דר"ה ושבת שובה תשל"ח ועוד.

⁵⁶ תו"מ התועדויות תשד"מ ח"ג ע' 1495.

ההולדת חל בשבת או יו"ט – ליתן בערב שבת או יו"ט (ומה טוב – גם לאחריו).

ביחידות כלליות לקבוצות חתנים וכלות וכן לבני ובנות מצוה, כפי שהי' נהוג בשנים האחרונות, עורר הרבי בתדירות על המנהג לתת צדקה ביום החופה/ בר-בת מצוה. ובשנים הכי אחרונות "צירף" הרבי למנהג גם את הקרובים, המחנכים והחברים. **להלן איזה דוגמאות:**

ביחידות לנערי בר ובת מצוה אמר הרבי⁶⁷ "ידוע מנהג ישראל – שהולך ומתפשט – שביום הבר-מצוה והבת-מצוה (או בסמיכות אליו מוסיפים בנתינת הצדקה, וכן נוהגים ההורים וקרובי המשפחה, המחנכים והמחנכות, ליתן צדקה בהוספה על נתינת הצדקה כפי רגילותם בשאר ימי השנה, לזכותם של הבר-מצוה והבת-מצוה.

ובמ"א⁶⁸: שביום הבר מצוה יתן הבר מצוה לצדקה (מכספו הפרטי) לפני התפלה, הן בבוקר (לפני שחרית) והן לפני מנחה.

וביחידות לחתנים וכלות⁶⁹: "...אתן לכל אחד מכם דולר – כדי שתתנו לצדקה (ולהוסיף בזה ממון שלכם) ביום החתונה, ביום החופה (בבוקר) – כמנהג ישראל שאז מוסיפים בצדקה.

ובמ"א⁷⁰: ביום החופה יתנו החתן והכלה לצדקה, וכן כל הקרובים אליהם, החל מההורים, הסבים והסבתות, וכל בני המשפחה, ויש לומר, שעל דרך זה ינהגו גם המחנכים והמחנכות שלהם.

בימי הזקנה

יט. ונסיים במכתב נדיר ומעניין המופיע בכרך חדש של אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ שי"ל לאחרונה – חלק י"ז⁷¹, בגודל מעלת ההתעסקות בצדקה בימי הזקנה, וז"ל:

...והשי"ת יעזר לו . . ויתן לו דעה וכח להתמסר לעבודת הצדקה - לא רק בממונו אלא גם בגופו וטרחתו, לדבר בתליפון (=טלפון) וללכת לאסוף, וכל יום ויום תהי' עבודתו בעבודת הצדקה מרובה מחבירו, ואז הנה כל יום יום תהי' ברכתו מרובה משל חברו, און אזוי בעדארף טאן א עלטערער איד בכלל און א חסידישער איד בפרט (=וכך צריך לעשות יהודי מבוגר בכלל, ויהודי חסידי בפרט) להשתדל אשר כל שעה ושעה זאל בריינגען א תועלת (=תביא תועלת) כפולה ומשולשת, תועלת להמעשה, תועלת להעושה ותועלת להקופה של צדקה.

⁶⁷ שערי צדקה עמ' קס.

⁶⁸ לקו"ש ח"כ עמ' 577.

⁶⁹ שערי צדקה עמ' קסא.

⁷⁰ יחידות לחו"כ כ"ח ניסן ה'תש"נ.

⁷¹ עמ' רנא. ייש"כ לידידי השליח הרב שמואל שי' רסקין, חולון, שהמציא לידי אג"ק זו (וגם תרגם המילים באידיש ללה"ק).

הוד כ"ק רבינו נ"ע כותב אשר היד המחלקת צדקה נעשית מרכבה, א"כ בשעה שהמעשה עוסק בענייני צדקה הרי כל גופו הוא מרכבה לאלוקות, ובימים של עבודה כזו במעשה הצדקה בהתמסרות אמיתית אפשר לתקן את ימי ושנות הנערות הבחרות והאברכות, ולפדות עצמו ממאסר הנה"ב ולרחוץ עצמו, ארום וואשען זיך פון די חטאת נעורים בלאטע (=לרחוץ עצמו מהרפש של החטאת נעורים) ובעזה"י להעמיד עצמו, אוועקשטעלן זיך (=להעמיד עצמו) בקרן אורה, וזוכים לאריכות ימים ושנים.

חלוקת תמיכה לחגים

בכל שנה שלח הרבי מטעם המזכירות סיוע כספי למשפחות לקראת החגים. המזכיר וסב החתן, הרב שלום מענדל שי' סימפסון, שהיה אחראי על כך, היה מכין את רשימת המקבלים ומכניסה לאישור אצל הרבי. לקראת חודש החגים תשמ"ת, הכניס את הרשימה ושאל האם לשלוח, ואיזה סכום?

הרבי הורה לשלוח, "בהוספת \$10" היינו להוסיף 10 דולר על הסכום של השנה הקודמת.

כ"ק אדמו"ר שליטיא
מצוייב הרשימה של המחאות לר"ה תשמח -
אם לשלוח השתא ג"כ - ובאיזה סכום.
שלום מענדל
י' אלול תשמ"ת

חודש חנוכה נעים וצפויים ליום ההולדת, ובלשון המסורת: כבר מלתייהו אמורה ואברכה (השם) מברכיך בברכת השם המרובה על העיקר
זלצן
גאס זכתי: פדל / מאיזא / מאווא
הארזק / על העיקר

לסיים בתודה

חוב וזכות נעים לסיים בתודה לכל אלה שברכו ליום ההולדת, ובלשון המסורת: כבר מלתייהו אמורה ואברכה (השם) מברכיך בברכת השם המרובה על העיקר

הכתי"ק פורסם בחתונת סימפסון-מאנגעל
ר"ח אלול תשע"א וכן בעתון כפ"ח אז

”פזר נתן לאביונים, צדקתו עומדת לעד, קרנו תרום בכבוד”

(תהלים קיב)

זהיר טפי – הערות ותיקונים ברמב"ם לעם

בקשר עם יום הולדתו של הרמב"ם ז"ל הממשמש ובא (ביום י"ד ניסן), ראיתי לנכון לפרסם כו"כ הערות שנצטברו אצלי במשך השנים, וכן טעויות הדפוס, שנפלו בספרי הרמב"ם לעם שבהוצ' מוסד הרב קוק, שבו הי' לומד כ"ק אדמו"ר את השיעור היומי כנודע.

ובהקדמה: ידוע עד כמה דייק הרבי על כל תג וקוץ בדברי הרמב"ם, ועד-כדי-כך שישנה שיחה מיוחדת "ע"ד המהדורות דספר הי"ד להרמב"ם" (נדפסה בתו"מ הדרנים על הרמב"ם וש"ס עמ' רסח ואילך), ותוכנה – שבזמן האחרון נתגלו כו"כ כתבי יד עתיקים של הרמב"ם המדויקים ביותר, ובפרט כת"י תימן. ומבאר שם שהדבר נוגע עד כדי נ"מ להלכה בכו"כ ענינים - ע"ש בארוכה.

ולולא דמיסתפינא אמינא, ע"פ דעת תחתון, שמזה הטעם למד הרבי דוקא במהדורת "רמב"ם לעם", היות ששם מצויינים בהערות כל השינויים מכת"י השונים ובפרט מכת"י תימן הנ"ל. ועצה טובה קמ"ל – שכ"א יציין לעצמו על הגליון שבדף את השינויים שבכת"י הנ"ל וכן יעתיק מ"לוח התיקון" שבסיום כו"כ ספרי רמב"ם-לעם למקומם הראוי – למען ילמד הרמב"ם באופן הכי מדויק (וגם הכי מובן, כנראה בחוש).

והנה בטבלאות דלקמן לא ציינתי את שינויי הנוסחאות, כי רבים הם וא"א לפורטם, וגם כי הם מופיעים בהערות על אתר וכ"א יכול לצינם לעצמו תוך כדי לימוד. והוא רק ליקוט טה"ד שמצאתי במשך השנים, ובהם טעויות חמורים כמו "בית ישראל מעם לוועז" (במקום יעקב) כאשר עיני הקורא תחזינה מישרים. ואפריון נמטי' לבני משה יעקב שי' שליקט והקליד את רוב לוח התיקון הלזה וזכות הרבים תלוי בו.

ולכל לראש אעיר על איזה תיקונים כלליים שיש לתקן בספרי רמב"ם לעם, והם:

- (א) כאשר הדפיסו את "הלכות בית הבחירה עם חידושים וביאורים", שבראשו מופיע צילום הל' ביהב"ח הרמב"ם - הורה הרבי להוסיף בריש ספר עבודה את התיבות "**בשם ה' א-ל עולם**" וציין בהערה: "כ"ה בכת"י תימן ועוד. ולפי כת"י אלה, פתח הרמב"ם כל ספר מספרי היד (בכת"י תימן – חוץ מספר מדע!)...". ולפלא שברמב"ם לעם זה לא מופיע. וממילא מובן שעלינו להוסיף תיבות אלה בראש כל ספר (וכן בהקדמת הרמב"ם לפני "אז לא אבוש גו").
- (ב) ב"מורה שיעור ללימוד הרמב"ם" נדפס בתחילת כל ספר "ספר המדע והוא ספר ראשון, ספר אהבה והוא ספר שני, וכו'" וברמב"ם לעם **הפכו הנוסח** וכתבו "ספר ראשון והוא ספר המדע, ספר שני והוא ספר אהבה, וכו'" [ייש"כ לגיסי הרב שבת י. שי' פרידמן שהעיר לי בזה]. ומובן שעלינו לתקן ולקרוא כפי שמופיע במורה שיעור (שהי' לעיני כ"ק אדמו"ר).
- (ג) בסיום כל ספר מספרי היד נוהג הרמב"ם לכתוב "**ברוך רחמנא דסייענ'**" כפי שהרבי מציין בלקו"ש חכ"ט עמ' 67 (ע"ש אריכות פרטי השינויים בזה בדפוסים השונים). כמו"כ הוא מסכם את מנין הפרקים שבכל הלכות ספר זה. אך ברמב"ם לעם **השמיטו** כל סיומים אלו (בכל הספרים חוץ מס' אהבה!). ומובן שעלינו ג"כ להוסיף תיבות וסיכומים אלה בסיום כל ספר.
- (ד) במנין המצוות שבהקדמה לס' המדע נעשה ברמב"ם לעם קלקול של ממש, כי הרמב"ם סידר קודם את כל מ"ע ומל"ת עם מקורם בכתוב ואח"כ מנאם שוב – ללא הפסוקים – על סדר הופעתם בספרי היד, כידוע לכל לומדי רמב"ם היומי. וברמב"ם לעם החליטו "לקצר" ושיבצו את כל הפסוקים בתוך המצוות שעל סדר ספרי היד, כך שכל לומדי הרמב"ם אינם יכולים ללמוד בימים אלו מהרמב"ם לעם. ולומדים מרמב"ם אשכול ("שי למורא") או מה"דבר מלכות", אך דא עקא שגם ברמב"ם אשכול

נפלו כו"כ טעויות ושיבושים (עד כדי דילוג על מצוה שלמה), על כן הקדמתי טבלת תיקונים למניין המצוות שברמב"ם אשכול.

וזאת למודעי, שלפני פרסום הערות אלו (כחציים כבר נדפסו לפני 13 שנה ב"הערות התמימים ואנ"ש" ישיבת הח"ל צפת, ר"ח אד"ר ה'תש"ס) - פניתי במכתב למוסד הרב קוק עם כל טענות ותיקונים אלו. אך עד עתה לא קיבלתי מהם כל תגובה.

טרם אכלה, את אחי אנכי מבקש: שאם המצא תמצא איזו שגיאה בתיקונים והערות אלו או אם ימצאו עוד טה"ד ברמב"ם-לעם שיואילו נא להודיעני פא"פ או בכתובת הדוא"ל, ושכרם כפול מן השמים.

לוח התיקון לרמב"ם אשכול (קטן):

מנין המצוות

עמ'	מצוה	נדפס	לכאו' צ"ל
25	כח	את קטרת הסמים	קטרת סמים
29	פג	והבאת שמה	והבאתם שמה
"	פד	מצוך היום	מְצוֹךְ (וא"ו בסגול, כ"ף קמוצה) – ללא תיבת היום
33	קלו	בשמיטה	כשמיטה
34	קנ	טהור	טהורה
35	קסב	וקראת	וקראתם
40	רכז	מות ימות	מות יומת
"	רמ	כי יבעיר	כי יבער
50	קכג	ולא תוציא	לא תוציא
63	רפ	גר ויתום	גר יתום
65	שה	לא תטור	ולא תטור
66	שיט	מות ימות	מות יומת
67	שמב	ואל אשתו	אל אשתו
77	הל' עכו"ם ב	לתור אחת	לתור אחר
101	הל' פסולי המוקדשין ג	שלא יאכל קדשים	שלא יותיר קדשים
111	הלכות מכירה	יש בכללן ד' מצוות	יש בכללן ה' מצוות
"	"	וג' מצוות ל"ת	וד' מצוות ל"ת
"	ה.	(לא נמצא, ויש להוסיף:)	ה. שלא יונהו בדברים.
115	ספר שופטים - סוף העמוד	ומלחמותיהם	ומלחמות (דפ' רומי ויניציא רפד. שי - לקו"ש חי"ח עמ' 276 הע' (38*))
119	הלכות מלכים	ומלחמותיהם	כנ"ל

עמ'	נדפס	לכאן צ"ל
נט	מדרכי השם הוא	מדרכי עבודת השם הוא (לקו"ש ח"ב ע' 531 הע' 12)
קכב	שאם גם הוא	שגם אם הוא
קעד	שְׁנָטְעוּ מתחילה	שְׁנָטְעוּ מתחילה
רא	והִקְהֵל ושמחה	והִקְהֵל ושמחה (כ"ה בשיחות כ"ק אדמו"ר)

עמ'	נדפס	לכאן צ"ל
כב	קורא קריאת-שמע	בְּבֵית
עד	מִן הַמְּשָׁנָה ומן הבריתות	מִן הַמְּשָׁנָה
קנז	על-כל-אחת לשלשתן	משלשתן
קסח	בתחילה בה, הוא	בתחילה, בה הוא
קפ	מפני שהיא קבועה בכתלים – מְרַקְבֵת	מְרַקְבֵת (היינו מתרקבת, ולא מורקבת כבר)
רב	ספר במדבר סיני	בְּמִדְבָּר
רג	שו"ה "וידבר"	דבבואכם - פתוחות
רצב	שו"ה "הרבה"	לכאן הניקוד: בְּשֵׁם (וכ"ה בדפ' אשכול)
שסד	שורה ב'	המלך דוד לעולם (כ"ה בכתוב)

הערות

עמ' סח: בהלכות תפלה פ"ז, הלכה ג': "בשעה שייקיץ בסוף שנתו מברך והוא על מטתו כך: אלקי נשמה שנתת בי טהורה אתה בראתה..." – ובהערה ט: "...והנוסח הרווח "טהורה היא" מוטעה, כי איך יאמר אדם חוטא על נשמתו שהיא טהורה?" ואתמהה איך מלאם לבם לדבר סרה על נוסח האריז"ל לומר שהוא מוטעה ח"ו! ועל עצם קושייתם כבר מבואר בתניא (פכ"ט): "ועל נפש האלקית שבו נאמר נשמה שנתת בי טהורה היא, שנתת בי דייקא, מכלל שהאדם עצמו איננו הנשמה הטהורה כ"א בצדיקים..." וכמבואר ג"כ בחסידות ד"טהורה היא" קאי על שרש הנשמה כמו שהיא באצילות ורק אח"כ "אתה בראתה כו" – כפי שירדה לבי"ע (ראה המשך תרס"ו עמ' תפט ואילך).

עמ' ריג: בהלכות ספר תורה פ"ט, הלכה י"א – "ובזמן שתרצה לכתוב על פי המדות האלו... לא תיגע ולא תהא צריך לחשבון, אלא מיד יבוא לך ארכו כהקפו", ובהערה א' כתבו: וב"מעשה רוקח" נאמר: הרוצה לכוין אורך הספר כהקיפו ישאיר בכל יריעה הגליון שלמטה יותר מן השיעור הראוי ובסוף שגמר הספר ותפרו, ימצא ארכו יותר מהקיפו ע"י הגליון הארוך מלמטה, ואז יחתוך מן הגליון שלמטה בכל היריעות בשוה עד שיצא לו ארכו כהקיפו, ובזה ילך לבטח דרכו – ע"כ. אמר אברהם חיים: בזה פתר המער"ק את בעיית ארכו כהקיפו אבל בשיטה זו לא יוכל לבטח שיהיה בסוף הגליון ארבע אצבעות כנדרש.

עמ' רצ: בהלכות ברכות פ"ח, הלכה ט"ו – "שתה יין ואכל תמרים ואכל תבשיל של חמשת מיני דגן- מברך באחרונה: ברוך אתה ה' א-לקינו מלך העולם על-המחיה ועל-הכלכלה ועל-הגפן ועל-פרי הגפן ועל-העץ ועל-פרי העץ ועל-תנובת השדה ועל-ארץ חמדה וכו' וחותרם: ברוך אתה ה' על-הארץ ועל-המחיה ועל-הפרות.", ובהערה א': הארץ המוציאה את המחיה והפירות. ואינו חותרם חתימה מיוחדת ליין שבכלל הפירות הוא. וכן דעת רבנו חננאל הובאה בתוספות (ברכות מד.) – ע"כ. ויש להוסיף: וגם על היין בפ"ע חותרם "ועל הפירות" בלבד לדעת הרמב"ם, כדלעיל סי"ד. ולכן דברי הערה זו ("ואינו חותרם...") שייכת לעמ' קודם הערה יג.

ספר זמנים א'

עמ'	נדפס	לכאן צ"ל
קסב	שורר ג' מלמטה	שאינ מצות עשה שאין בה כרת דוקה שבת
קעח	שו"ה "הכלבים"	שאינ טחינה בפירות
רנד	שורה ב'	וכן ביום טוב מקדש קידושא רבא
רפב	שו"ה "עשרה"	והיה גבוה עשרה טפחים מחצר זו וְשָׁנָה
		..קידושא רבה (כדלעיל ס"י וכ"ה ג"כ בגמ' פסחים קו, א)
		..וְשָׁנָה לקרקע חצר שניה

הערות

עמ' נ-נא: בהלכות שבת פ"ז, הלכה א' – "ומנין כל אבות מלאכות ארבעים חסר אחת . . והבציעה", ובהערה כז: הסרת חוטי השתי מחוטי הערב הארוגים יחד לשם תיקון האריג. תולדתה: הסותר קליעת החוטים ומתכוון לתקנה; בנ"א: והפציעה (מער"ק) – ע"כ. לכאן לפי גרסא זו לא מובנת השגת הראב"ד להלן פ"י ה"כ (מובאת בעמ' סח הע' קיד) על מ"ש הרמב"ם שם "הבוצע שני חוטי חייב ובוצע הוא המפריש את הארוג...". וכתב הראב"ד "זה הפירוש נוטה לקורע ע"מ לתפור וכבר הוא שנוי במשנה. ואנו מקובלים בוצע כמו פוצע והוא לשון חיתוך...". ולכן צ"ע גי' המעשה רוקח שהרמב"ם עצמו כתב "והפציעה". ודו"ק.

ספר זמנים ב'

עמ'	נדפס	לכאן צ"ל
שלו	שו"ה "וכן"	וכן מכשירי אוכל נפש
שנו	שורה ג'	ואם היה טוֹרַח בברירת הפסולת מן האוכל יותר מְטוֹרַח בברירת האוכל מן הפסולת
תג	שו"ה "תולין"	שהוא, קודש
תיט	שו"ה "כיצד"	שנתן לתוכן
תכא	שורה ג' מלמטה	אם בְּשָׁלוּ במי פירות או קלהו על המחבת
תלח	שורה ה'	מרורים האמורים תורה
תנב	שורה ד'	של גוי
תפב	שורה ו'	לסוכה, אוכל
תקמה	שו"ה "עברו"	עברו
תקמח	שו"ה "על"	יש בו שם
תקעד	שורה ד'	השניות, ותתחיל לגרוע
תריג	שו"ה "יא מעלות"	ומ' מעלות
תרס	שו"ה "והקורא"	בית ישראל מעם לועז
		מ' מעלות
		בית יעקב מעם לועז (כ"ה בכתוב)

הערות

עמ' תמא: בהלכות חמץ ומצה פ"ח, הלכה ו' – "ואחר כך כורך מצה ומרור כאחת ומטבל בחרוסת..." - להעיר שדעת הרמב"ם בזה הוא דעת יחידאה משא"כ כל שאר מפ' כתבו כרש"י בפסחים (קטו, א) שהיה כורך פסת מצה ומרור - ראה כס"מ והגדת הרבי (בכורך).

ספר נשים

עמ'	נדפס	לכאן צ"ל
ל	אין כאן שם קידושין	"שם" ללא ניקוד וצ"ל: שם
מב	שהרי היא נהנית במשכון מעתה	במשכון
קכה	או נתנו לה במתנה	נתנו
קעו	ואם מתה בחיי - אינו יורשם	בחיו
קפז	שמין כמה שהשביחו	שהשביחו (בחולם)
רעה	או חוץ מזנותיך, כלומר תהיה מותרת להנשא לכל אדם...	תהיי מותרת (בל' נוכח)
שנז	אבל אם גרשה מן הנשואין	הנשואין
שפו	שאינ זיקת היבום מסתלקת בבעילה פחותה	בבעילה פסולה (עיין לעיל ס"ט-י' שבחליצה שייך הלשון "פחותה" משא"כ בבעילה: "פסולה").

ספר קדושה

עמ'	נדפס	לכאן צ"ל
יא	מנשואין	מנשואין
כב	כזבים תמיד	כזבים תמיד
כד	בגדים אלו שמקנחין . . והם הנקראים עדים בענין זה	עדים (העי"ן בחיריק - ראה סליחות לצום גדליה פיסקה "את ה' בהמצאו": "הייתי כבגד עדים")
לב	ואם ראתה דם אחר שתחיה המכה	אחר
מ	אין לה דם טוהר	דם
מא	מי טומאה וימי מלאת	ימי טומאה וימי מלאת
מא	אלא ראית של זוב	הלשון לא ברור ואוצ"ל: אלא ראיה של זוב או אלא ראית זוב
מו	ומאה	המאה
מח	ובסוף חודש	ובראש חודש
סג	אינה טמאה לידה עד שיצא רובו	שיצא רובו (ראה דוגמתו בהלכה ז')
קא	וכן יראה לי שהשתוקי שנשא אשה שאפשר	הרי היא ספק אשת איש

	שהיא ערוה עליו והרי היא ספק אשת איש		
קח	שורה ג' מלמטה	בין מן הנשואין	הנשואין
קצ	שורה ד' מלמטה	והם הדקין המלופפין כולם – מותרין	המלופפין – כולם מותרין
רע	שורה ב'	סאה וסאה	סאה סאה
רצב	שו"ה "עד"	ואף על פי שהולך והביא בה כל היום עד נשקטה	עד נשקטה - היינו שהסכין שחטה
רצט	שורה ה'	או שזרק סכין לנעצה בכתל ונשקטה	ונשקטה
שי	שורה ב' מלמטה	אם נקבים שאין בהם חסרון – הם מצטרפין לרובה	חסרון הם – מצטרפים

הערות

עמ' רב: בהלכות מאכלות אסורות פ"ט, הלכה ו' – "וכן המבשל בשר במי חלב או בחלב מתה או בחלב זכר או שבשל או שבישל דם בחלב – פטור ואינו לוקה על אכילתו משום בשר בחלב", הערה כז: אבל לוקה משום נבלה בחלב מתה – ע"כ. וצריך להוסיף: ומשום דם בבישל דם. ומכאן הוכיח הש"ך (ביו"ד ספ"ז סקט"ו) דהרמב"ם ס"ל דם שבשלו לוקין עליו. אבל עיי"ש בבאה"ט שהב"ח חולק על הוכחה זו וס"ל שגם להרמב"ם פטור.

עמ' רה: שם פ"ט, הלכה י' – "אם לא נמצא גוי שיטעום ונסמוך עליו – משערים בשישים בין בשר לתוך חלב בין חלב לתוך בשר" הערה נט: מזה הלשון משמע שלא כל נכרי נאמן, אלא "קפילא ארמאה" שעליו אנו סומכים וזה מנוגד למה שנתבאר למעלה בהלכה ח, וצריך עיון – ע"כ. אמר אברהם חיים: לא הבנתי מנין דייקו זאת. ואדרבה מפורש בש"ך (סצ"ח סק"ב) שמדברי הרמב"ם משמע דסמיכין אעכו"ם דלא קפילא במסיח לפי תומו, וא"כ גם כאן כוונת הרמב"ם "ונסמוך עליו" – אכל גוי – במסל"ת.

ספר הפלאה

עמ'	נדפס	לכאן צ"ל
א	שורה ב'	אחת מצוות עשה
רלו	שורה ג' מלמטה	אחת מצנת עשה
רפב	שו"ה "אין"	שהיא מטמא במגע מוכרין הכל במקומו ובשעתו פמה שהוא
		לכאן צריך לנקד: פמה שהוא (השוה הגדה של פסח: "פמה שנאמר" במקום כמו)

ספר זרעים

עמ'	נדפס	לכאן צ"ל
יח	שו"ה "להקיץ"	חוץ מין התבואה
נג	שורה ג'	מן התבואה (וכ"ה בכ"ד)
סז	שורה אחרונה	מי שעבר
		לכאן הוא ט"ס וצ"ל... כציצית
עא	שורה א'	לא תפאר
קיז	הערה נט	לא תפאר (כ"ה בכתוב)
קלח	שורה אחרונה	שאינ דעתו לעניים
		וזו היא צורתה (לא צורפה כאן שום צורה. וכן בדפ' אשכול. ובדפוס)

וילנא יש כוכבית כאן ובשוה"ג נכ': הציור עיין בסוף הכרך, אבל חיפשתי ולא מצאתי שם כלום)			
ירקה	ירק	שו"ה "פסבר"	קמז
שְׂדָה הפקר	שְׂדָה הפקר	שורה ב' מלמטה	קמט
ותרום, ותרם	כנוס לי גרני ותרום ותרם, ואחר כך כנס	שורה ד' מלמטה	קסו
הקשות והמלפפון וכ"ה בדפ'	הקשות והמלפפין	שורה ה'	קע
לכאו' צ"ל שבאה או אחר משבאה	וליקט אתרוג אחר משבאה השמש	שו"ה "אחר"	קעד
לתן בַּפֶּד (וכ"ה בדפ' אשכול)	לתן בַּכַּד שמן	שורה ד'	רכב
הוא, דרסה	הוא דרסה	שורה ד'	רמג
ואם בַּשֵּׁל (וכ"ה בדפ' אשכול)	ואם בַּשֵּׁל הבצל עם העדשים	שורה ב'	רנ
או לוי	לכל כהן או ללוי שירצה	שורה ד'	שב
המעוות מחלקן	המעוות מחלקו	שורה ב'	שז
אחר חמישה עשר בשבט	קודם חמישה עשר בשבט	שו"ה "ונלקטו"	שנה
מפריש מעשר שני ופודהו	מפריש מעשר אחר ופודהו	שו"ה "כך"	"
לפירות חולין	לפירות חטין	הערות – שו"ה "שני"	שפו
הרי היא שלי	הרי היא שליח	הערות – שו"ה "הרי"	שצב
לולא דמסתפינא הייתי גורס: כיון וכשכר (אף שלומדים זאת מהפסוק "ביין ובשכר" אבל פשוט שהתמד נלקח בכסף ולא ביין ושכר)	ומשהחמיץ נלקח ביין ובשכר	שו"ה "שהוא"	תח
אוצ"ל ששדפם בדל"ת, כמו "שדופות קדים" (מקץ מא, כג)	והענבים ששרפם הקדים	שורה א' מלמטה	תלא
עשיתי ככ' ל (כ"ה בכתוב)	עשיתי ככל	שו"ה "שהביאו"	תמז
יאכל אותה (כ"ה בכתוב)	יאכל אותו	שורה ד' מלמטה	תנא
צריך לנקד וְאָכְלָה, אחרת תהי' המשמעות שהוא אכל את הבהמה	הלכה הבהמה מאליה לתחת התאנה וְאָכְלָה	שורה ג' מלמטה	תקפג
עיר שגגותיה חומתה (גגות ולא גנות)	עיר שגגותיה חומתה	שו"ה "עיר"	תרלט

ספר עבודה

עמ'	נדפס	לכאו' צ"ל
ו	כל פְּלִי ברזל	כל פְּלִי ברזל (כ"ה בכתוב)
מא	ששומין	בהע' כתבו: "בדפוס רומי: "ששומין" וכן הוא במשנה שם". ולהעיר מלקו"ש חי"ד עמ' 456 למטה: "ששומין (כ"ה בדפוס רומי ולא כבדפוסנו "ששומין". וכן הוא גם בדפוסנו ברמב"ם הל' תפלה פי"א הי"א) – היינו שהרבי מוכיח כן מל' הרמב"ם עצמו במ"א ולא רק מל' המשנה.
פז	בשלישי יקוו וְיָהִי מאורות	בשלישי יקוו וְיָהִי מאורות (היו"ד בשבא. כמו בשורה שלפנ"ז, כי הכוונה שאומרים גם את "יהי מאורות").

קלב	שורה ד'	שהרי טימא מְקַדֵּשׁ ה'	שהרי טימא מְקַדֵּשׁ ה' (כיון שהוא מחובר לתיבת ה', וכ"ה בכתוב (חקת יט, כ) "כי את מְקַדֵּשׁ ה' טמא").
קסו	שו"ה "גבי"	מי שפיקה יוצאת מְגַדְלוּ	מְגַדְלוּ
רנח	שו"ה "ומניח"	בין שני קְרָנָיו	קְרָנָיו (ראה לדוגמא "וקרני ראם קְרָנָיו" ברכה לג, יז. משא"כ קְרָנָיו מתאים יותר על קרנות המזבח. ודו"ק)
רפב	שורה א' מלמטה	והרגל של שמאלו בשמאלו	והרגל של שמאלו (השוה הל' הקודמת)
רצב	שו"ה "ומצוי"	ומצוי דם חֲטָאת העוף	ומצוי דם חֲטָאת העוף
שעח	שו"ה "בזה"	אם אמר לא נדרתי אלא על דעת שמותר להקריב בזה	כזה (בכ"ף)
תצה	שורה א'	וְדָם זבחיך	וְדָם זבחיך (כ"ה בכתוב)
תקסד	שו"ה "זה פיגול"	אין נֶשֶׁם פיגול קרבן שנפסל במחשבת הזמן	אין נֶשֶׁם פיגול
תקסח	שורה ה'	שהרי כולן במתנה אחת הן.	כמתנה אחת הן.
תקצה	שורה א'	ומזה מְדָם שניהם	ומזה מְדָם שניהם
תרח	שו"ה "פר"	פָּר ושעיר של יום הכפורים	פָּר (בקמץ. כ"ה ב"איזהו מקומן")
תרח	שו"ה "שיקרבו"	יקרבו הראשונים וירעו הַשְּׂנִיִּים	וירעו הַשְּׂנִיִּים
תרלח	הערות – שו"ה "פגמו"	ראה פרק ד' וה'	(נראה שכוונתם לומר:) ראה הלכה ד' וה'

הערות

עמ' סב: בהלכות כלי המקדש פ"ב, הלכה ג' – "שלוש מאות ושישים וחמישה מנה כנגד ימות החמה", ובהערה י"ז: ולא היו עושין כנגד ימות הלבנה, לפי שהיה חסר בשנה מעוברת – ע"כ. ולהבנת הענין בשלמות ראוי להוסיף את סיום דברי הרא"ש: "אבל עתה מה שנשאר בשנת לבנה היו מצרפין אותו עד שנת העיבור".

ספר קרבנות

עמ'	נדפס	לכאן צ"ל	
קצז	שגג שהיום שבת וזרע בו,	שכח שהיום שבת וזרע בו,	שו"ה "שגג"
ריד	שזה שְׁחִיב כאן קרבן לטמא	שזה שְׁחִיב כאן קרבן לטמא	שורה ג'
רמ	כיצד? שגגו והורו שמותר להשתחוות לע"ז	לולא דמסתפינא אמינא שכאן מתחיל הלכה ב'	שו"ה "כיצד? שגגו והורו"
רנב	ובמלאת ימי טְהָרָה	טְהָרָה (מפיק ה"א – כ"ה בכתוב)	שו"ה "והוא"
רנד	האשה שלא הוחזקה עֲבָרָה	עֲבָרָה (בלא מפיק ה"א כפשוט)	שו"ה "האשה"
רסב	ואם הפסיק הזב	הזוב	ריש הל' ח'

הערות

עמ' צו: בהלכות חגיגה פ"ג, הלכה ו': "וגרים שאינם מכירין – חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם..."
הערה זו: . . [ויותר מסתבר כי המילים "וגרים שאינם מכירין" שייכות למעלה הלכה ה, ומהמילים "חייבין להכין" מתחילה הלכה ו] – ע"כ. אמר אברהם חיים אבל לפ"ז נראה שצריך להוסיף בלשון הרמב"ם "חייבין הכל להכין" או "הכל חייבין להכין" וכיו"ב, כי הלשון "חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם" דחוק לתחילת הלכה, כי לא נאמר במי. וק"ל.

עמ' רעט: בהלכות מחוסרי כפרה פ"ה, הל' י"א: "ועני שאמר קרבנו של מצורע זה עלי והיה המצורע עשיר – הרי זה מביא על ידו קרבנות עשיר, שהרי זה הנודר חייב בקרבנות עשיר" ובהע' עז ביארו: "כלומר חייב עצמו על ידי נדרו" – ע"כ. אבל לשון הרמב"ם נראה קצת דחוק. ולולא דמיסתפינא אמינא שאולי ט"ס קל נפל בלשון הרמב"ם וצ"ל "שהרי זה הנידר חייב בקרבנות עשיר". וק"ל.

ספר טהרה א'

<u>עמ'</u>	<u>שורה ד'</u>	<u>נדפס</u>	<u>לכאן צ"ל</u>
כט	שורה ד'	אדם כי ימות בְּאֵלֶּהָ	בְּאֵלֶּהָ (כ"ה בכתוב)
עג	שו"ה "לאוירו"	והרי אויר הקדירה גלוי לאוירו	לאויר (כמו בשאר מקומות כיו"ב – ראה לדוגמא ריש הפרק)
צו	שו"ה "ומנחות"	שאינ חצי שיעור מְטֵמָא	מְטֵמָא (בשבא. כי לכאן הכוונה שהחביות טהורות כי החצי זית של טומאה לא מטמא אותן)
קמה	שו"ה "טמא"	בטומאה המונעתה	המונעתו
קסו	ריש פי"ב	אדם שנטמא במת נְהַזָּה עליו עליו	נְהַזָּה עליו
קסח	שו"ה "והזה"	לא טָהַר חבירו	לא טָהַר חבירו
קצט	שו"ה "מחליטו"	אלא מסגירו עד סוף השבוע נִירָאָה	נִירָאָה
רד	שורה ג' מלמטה	ולא בהרת עור הבשר פּוֹשָׁה לתוכן	פּוֹשָׁה
רכב	ריש הל' ו'	אין רואין את הנגעים אלא ביום . . שהרי בכל הענין הוא אומר "ביום" "וביום"	וביום (בשבא. כי יש רק 2 פסוקים המדברים בראיית הנגע שנאמר בהם "וביום" והם: א. "וביום הראות בו בשר חי יטמא" - תזריע יג, יד. ב. להורות ביום הטמא וביום הטהור – מצורע יד, נז. ובשניהם נאמר וביום (בשבא)
רצא	שו"ה "בספק"	וכן נדה שישבה עם הטהורה במטה – בגדים טמאין מדרס	בגדיה

ספר טהרה ב'

<u>עמ'</u>	<u>שורה ד'</u>	<u>נדפס</u>	<u>לכאן צ"ל</u>
תלג	שורה ד'	ואם נטמא מקצת נטמא כולו	מקצתו
תלז	שורה א'	משקין טהורין צוֹנֵן	(צ"ע הניקוד צוֹנֵן כי מצינו הל' צוננין – ראה עמ' תקנב שורה ב' מלמטה ותרמז שו' אחרונה, אבל כאן אוצ"ל צוֹנֵן כמו "שאינו יכול לקבל חמין כצוֹנֵן")

תעג	ריש הל' ו'	והיה לפניו נָהַר אחר	נָהַר
תפה	שו"ה "שאינ"	שעם הארץ נָאֲמָן	נָאֲמָן (שהרי אינו מחובר לתיבה אחרת)
תקו	שו"ה "בחבלים"	משהוא משמשי	שהוא ממשמשי
תקיז	שורה ו' מלמטה	באלפסין	כאלפסין
תקנא	שורה ג' מלמטה	(כלי זכוכית): לפי שעיקר טמאתה מדברי סופרים	טמאתן
תקסד	שורה אחרונה	מְשִׁיֶּצֶרְפוּ	מְשִׁיֶּצֶרְפוּ (כמו חבריו : מישיקנו, מישיקנה)
תקסט	הערות שורה 6	יבוארו לקמן בפ"ז ה"ג	ה"ד
תקעג	שו"ה "גבה"	חזר וסדד החוליות	וסדר

הערות

עמ' תקלא: בהלכות כלים פ"ט סוף ה"ד: "והם הנקראין כבלים". ובהערה כח: "בגמרא שם מפרש, שהשלשלת מעכבת עליהן מלפסוע פסיעות גסות. נאה לבנות לפסוע פסיעות מדודות". אמר אברהם חיים: זה הסיום בדו מליבם אלא הטעם כהמשך הגמ' שם (שבת סג, ב): "משפחה אחת היתה בירושלים שהיו פסיעותיהן גסות והיו בתולותיהן נושרות, עשו להן כבלים...".

ספר נזיקין

עמ'	נדפס	לכאו' צ"ל
קכח	שורה ב'	והרי היא יוצא במדינה אחרת
קעא	שורה ב'	הגוי
קעב	שורה ב' מלמטה	אבידה שאין בה שָׁוָה פרוטה
קפז	שו"ה "שמעו"	בהערה כד כתבו שצ"ל שלא שמעו שהבעלים נתיאשו ממנו, ולכאו' לפ"ז צ"ל שלא שמעו (היינו המוצא)
רצב	בהערות – שורה ו' מלמטה	למחוק (הועתקה בטעות מ-5 שורות מעל)
שב	שורה ד'	ונאמר בְּאֲדָמָה אשר ה' אלקיך
שה	שורה ה'	ואשה אחרת מכחשת אותה ואומרת לא כְּאִתְּ

ספר קנין

עמ'	נדפס	לכאו' צ"ל
עט	שורה אחרונה	בהונית ממון (כי הנית הוא מלשון הנאה)
קכג	שורה ד'	וְכַמָּה שיראו הדיינין
שעד	שו"ה "הממון"	עד שיבוא שמעון
תמח	שורה ב'	כל נכסי נתונים לפלוני ופלוני עֲבָדֵי

עמ'	ש"ה	נדפס	לכאן צ"ל
קיא	ש"ה "אין"	שלם הי' ואתה שְׁבַרְתּוּ	שְׁבַרְתּוּ
קנט	ש"ה "זמנו"	וקיבל המלוה עליו שיסלק בכל עת שיביא לו מעותיו	שיסתלק (כן הל' בכל הענין)
שנח	בהערות שורה ה' מלמטה	מהמחאה, . . ללוקח	למחוק את כל השורה (הוכפלה בטעות משורה ב' מלמטה)
שצב	שורה ג' מלמטה	תנתן שדה פלוני לפלוני	שדה פלונית (כ"ה בהמשך ההלכה)
תיב	שורה ב' מלמטה	וַיִּמְסְרוּ אוֹתוֹ ביד אפוטרופוס	וַיִּמְסְרוּ

הערות

עמ' רמא: בהלכות מלוה ולוה פכ"ב הי"ד: "שלשה שירדו לשום . . אחד אומר במנה ואחד אומר בשמונים ואחד אומר במאה ועשרים – נדון במאה. אחד אומר במאה ואחד בתשעים ואחד אומר מאה ושלושים – נדון במאה ועשרה ועל דרך זו שמין ביניהן" – עכ"ל. ובהערה עג (על הבבא השני'): "כפי החשבון בבבא הקודמת". אמר אברהם חיים: חשוב להבהיר כאן שציור זה אינו דומה כלל לבבא הקודמת כי שם אמר אחד 80 ואחד 120 והממוצע ביניהם הוא בדיוק כפי שאמר האמצעי נמצא שמאה הוא הממוצע בין שלשתם. משא"כ בנדו"ד שאחד אמר 90 ואחד 130 הרי הממוצע הוא 110 והאמצעי אמר רק מאה! א"כ הי' צ"ל השומא 106 ושני שלישים, שהוא הממוצע בין שלשתם $(106.666 = 320/3)$. אלא שהרמב"ם ס"ל שהפי' בגמ' (ב"ב קז, ב) "מילתא מציעתא" הוא הממוצע בין 2 הקיצונים בלבד ואין מתחשבים באמצעי כלל. וכן נפסק בשו"ע חו"מ סי' ק"ג ס"ב. (אבל ראה סמ"ע סק"ה ש"אין כן דעת הרי"ף והרא"ש והטור" ופוסק כדעת הרשב"ם בגמ' – ע"ש וכן דעת הנתיבות המשפט).

עמ' רצג: בהלכות טוען ונטען פ"ג הי"ג: "עשרה כדין שמן יש לי בידך, אין לך בידי אלא עשרה כדין ריקנין – חייב שבועה, שהרי טענו הכדין והשמן והודה לו בכדין. וכן כל כיוצא בזה." ובהערה מז: "והרי זה כטענו בחטים והודה לו בשעורים." – ע"כ. – אמר אברהם חיים: מקרה זה דומה לטענו חטים ושעורים והודה לו בשעורים. ונ"ל שיש כאן טה"ד והציון "מז" צ"ל ב' שורות לפנ"ז (ברמב"ם), ששם כתב הרמב"ם: "מלא עשרה כדין שמן יש לי בידך, אין לך בידי אלא עשרה כדין בלא שמן – פטור, שהרי טענו שמן והודה לו בחרסים." ודו"ק.

עמ' שמט: שם פי"ד ה"ה: "הגוי אפילו אכלה כמה שנים – אין אכילתו ראייה", ובהערה כז: "שסתם גוי הוא אדם והישראל מופחד למחות. [ויש לעין בזה מה הדין במדינת ישראל או אפילו במדינות דמוקרטיות, שהחוק מגן על כל אדם]" – ע"כ. אמר אברהם חיים: אלו הלאומיים מתפארים בשנת תשכ"ו במדינתם השוויונית המגינה על כל אדם – וראה איך הופרכה תיאורית זו שנתיים בלבד לאחר מכן – ראה מכתבו הארוך של הרבי למר אריאל שי' שרון בזה באג"ק חכ"ה עמ' קסט ואילך [קטע מתוך האג'": "ולדוגמא, באם – הי' לא תהי" – הי' סכסוך בין נער ישראלי ונער ערבי בחברון, וכיון ששם רבו הנערים הערבים על בני ישראל אפשר שהי' לא תהי' יספוג הנער הישראלי מכות וכו'; לצד מי, לפי דעת מר, תעמוד המשטרה הישראלית הצבאית הנמצאת במקום? ובפרט אם יבוא ראש העיר (שכמדומה הי' לו חלק בפרעות והפוגרום בחברון ל"ע ול"ע) וירים קול רעש וצעקה על הפרובוקציות של בני ישראל וכו' וכו'. – עכ"ל"ק. ע"ש בארוכה].

עמ'	שורה	נדפס	לכאן צ"ל
א	שורה אחרונה	ומלחמותיהם	נ"א: ומלחמות (דפ' רומי. ויניציאה רפד. שי – לקו"ש חי"ח עמ' 276 הע' *38)

צו	לאו כג	המסיר בדי ארון	ארון – לכאו' כצ"ל כשאינו סמוך לתיבה אחרת.
קיג	שו"ה "בלא"	שנאמר ולא תחוס עינך	עינך (כ"ה בכתוב בפסוק זה)
קנט	שו"ה "שנה"	אין מצטרפין עדות שלשתם	מצרפין כמו שכ' בכת"י תימן על "מצרפין" של 5 שורות לאח"ז
רלו	סוף	קליקו להו הלכות עדות	סליקו . . עדות (ולא עדות, כי נשים פסולות לעדות כידוע)
שנה	בכותרת	ומלחמותיהם	נ"א: ומלחמות (דפ' רומי. ויניציאה רפד. שי – לקו"ש חי"ח עמ' 276 הע' *38)
שצה	שורה ד'	אם קבלה ורצה בה	(בהערה כתבו שבכת"י התימנים: ורצה בו. ולכאו' צ"ל ורצתה בו או ורוצה בו. ודו"ק)
תיב	לפני הפרק	פרק אחד עשר	בכותרת לשני פרקים אלו בדפ' ויניציאה רפד. שי: "הלכות מלכים ומלחמות ומלך המשיח" (לקו"ש חי"ח עמ' 277 הע' *45)

הערות

עמ' תיג: בהלכות מלכים פי"א ה"א: "וקרקר כל בני שת - זה המלך המשיח, שנאמר בו ומשלו מים עד ים". ובהערה י' פירשו "וקרקר": הורס מלשון הכתוב 'מקרקר קיר' (אבן עזרא שם) – ע"כ. אמר אברהם חיים: פירוש זה אינו נכון כאן, כי הרמב"ם ס"ל כתרגום אונקלוס על "וקרקר כל בני שת": "וישלוט בכל בני אנשא" כמו שאומר מפורש כאן "שנאמר ומשלו מים עד ים", ולא כתיב"ע והאב"ע. – ראה בכ"ז שערי גאולה ח"ב ע' קפט.

הרבי עם ספר "רמב"ם לעם" בפתח סוכתו

לע"נ

הרה"ח ר' אהרן יצחק ז"ל
בן הרה"ח ר' חיים חנוך העניך ז"ל

לייכטר

סב הבר-מצוה שיחי

נתקרב לכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו ויצא בשליחותו
לעיה"ק צפת ת"ו שם חיזק את מוסדות חב"ד
והרבה בהכנסת אורחים וחיזק רוח גדכאים
נלב"ע - יום ד', י"ט מנחם אב ה'תשנ"ד
ת' נ' צ' ב' ה'

לזכות

החתן והכלה

הרב שמואל ורות שיחי

ריבר

לרגל סעודת השבע-ברכות שלהם
בחגיגת הבר-מצוה - י"א ניסן התשע"ג -

מוקדש ע"י

הרב ישראל ורינה כהן שיחי

לע"נ

הרה"ח ר' אליעזר ז"ל
בן הרה"ח ר' משה יעקב ז"ל
זילבר

- סב הבר-מצוה שיחי' -

טרח בגמילות חסדים בגופו ובממונו
שימש רבות בשנים כבעל קורא ובעל תוקע
נתקרב לכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו
אליו הי' קשור בחבלי עבותות אהבה
ניהל כולל שדה הלויים בכני ברק
ופעל רבות להנצחת זכר זקנו הגרא"ח נאה

נלב"ע לאחר ייסורים
ביום ועש"ק פ' פרה, י"ט אדר ה'תש"ע

ת' נ' צ' ב' ה'